

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

ROMUALDAS GUŽYS

II kurso studentas

**COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA LIETUVOS IR LENKIJOS
STRATEGINEI PARTNERYSTEI**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: Doc. dr. Vladas Sirutavičius

Vilnius, 2021

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „COVID-19 pandemijos įtaka Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Gužys R. COVID-19 pandemijos įtaka Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei: Tarptautinių santykių ir diplomatijos magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas V. Sirutavičius. – Vilnius, 2021. – 58 p.

Reikšminiai žodžiai: Lietuva, Lenkija, dvišaliai santykiai, strateginė partnerystė, COVID-19 pandemija, tarptautinių santykių teorija, realizmas, visuotinės sveikatos politika, nacionalinis saugumas

Šiame darbe nagrinėjama naujos COVID-19 pandemijos įtaka Lietuvos ir Lenkijos vis intensyvėjančiai strateginiai partnerystei. Realizmo teorija leidžia daryti prielaidą, jog pandemijos faktorius gali turėti neigiamą įtaką, todėl, naudojantis realizmu kaip teoriniu pagrindu ir kokybiniu-interpretatyviniu metodu, buvo atlikta atvejo analizė. Joje buvo išgryninti 4 kokybiniai faktoriai, pagal kuriuos vertinama strateginės partnerystės būseną. Šie faktoriai buvo įvertinti naudojantis apklausomis ir tyrimais, oficialiomis deklaracijomis, žiniasklaidos šaltiniais, lyderių kalbomis, kitais pirminiais ir antriniais šaltiniais.

Turinys

ĮVADAS.....	6
1. Tarptautinių santykių teorija globalių sveikatos krizių valdyme.....	15
1. 1. Realizmo teorinė prieiga.....	16
1. 2. Liberalioji teorinė prieiga.....	20
1. 3. Konstruktyvistinė teorinė prieiga.....	22
1. 4. Feministinė teorinė prieiga.....	25
2. Lietuvos ir Lenkijos santykių kontekstas: istorinė ir literatūrinė analizė.....	27
2. 1. 1990-1992. Bendri tikslai, senos problemos.....	27
2. 2. 1992-1994. Pereinamasis periodas.....	29
2. 3. 1994-2004. Strateginė partnerystė.....	29
2. 4. 2004-2007. Šilti asmeniniai vadovų santykiai.....	31
2. 5. 2007-2016. Lenkijos užsienio politikos revizija.....	32
2. 6. 2016 - dabar. Naujasis atšilimas?.....	33
2. 7. Strateginė partnerystė teorijoje ir praktikoje.....	35
3. COVID-19 pandemijos įtaka Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei.....	37
3. 1. Tyrimo metodologija.....	37
3. 2. Lietuvos ir Lenkijos politiniai santykiai aukščiausiuoju lygiu.....	38
3. 3. Dvišaliai santykiai visuomeniniu lygmeniu.....	40
3. 4. Intensyvus tarpinstitucinis, tarpsektorinis bendradarbiavimas ir strateginiai projektai.....	42
3. 5. Strateginių tikslų konvergencija.....	45
IŠVADOS.....	47
Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	50
Summary.....	57

1 lentelė. Kaip Lietuvos ekspertai vertina Lenkijos pastangas kovojant su koronaviruso krize?..41

2 lentelė. Kaip Lenkijos ekspertai vertina Lietuvos pastangas kovojant su koronaviruso krize?..42

IVADAS

„COVID-19 krizė yra trečiasis didysis šokas globaliai sistemai XXI amžiuje, sekantis po 2001 m. teroro išpuolių ir 2008 m. finansinės krizės.¹“

Pandeminiai laikotarpiai pasaulio istorijoje yra sąlyginai dažnai pasikartojantis fenomenas, kurio išdava yra įprastomis sąlygomis nedažnai pastebimi socialiniai, ekonominiai, vidaus ir užsienio politikos procesai. Tai sudaro sąlygas sukryžminti skirtingų disciplinų² teoriją bei bandyti ją naudoti pandeminių procesų analizei. Tai taip pat sudaro sąlygas klasikinių teorijų adaptacijai ir kismui. 2019 m. gruodžio mėnesį plisti pradėjusi COVID-19 pandemija suteikia prielaidas tarptautinės politinės sistemos destabilizavimui, o taip pat savo kontekstu pakankamai reikšmingai skirdamasi nuo praeityje vykusių pandemijų³, atveria galimybę kiek kitokio kampo tarptautinių santykių analizėms ir tyrimams.

Globalios pandemijos neabejotinai turi didelę įtaką ne tik pasaulinei sistemai, tačiau ir dvišaliams valstybių, o ypač – geografiškai artimų, santykiams. Ištikus amžius, sienų uždarymas bei varžymas patekti į šalį užsienio piliečiams buvo bene gajausios atsako į visuotines sveikatos krizes priemonės⁴. Tai, kartu su tyrėjų pastebėjimu, jog įvairių sveikatos krizių *saugumizavimas* yra vis dažniau pasikartojantis fenomenas⁵, leidžia daryti prielaidą, jog COVID-19 pandemija, nors ir laikinas, tačiau gali būti svarbus kintamasis dvišaliuose santykiuose. Atsakas į pandemiją reikalauja nedelsiant aktyvuoti aukščiau minėtus nacionalinio saugumo svertus ir procesus, o dvišalė santykių darbotvarkė tokių *ad-hoc* sprendimų gali būti destabilizuota.

Lietuvos ir Lenkijos santykiai, ne tik nuo viduramžių, tačiau ir per pastaruosius 30 metų pasižymėjo radikaliais “politinių jausmų” poslinkiais⁶. Todėl natūralu, jog šie išorės veiksniams paveikūs santykiai gali išgyventi dar vieną ženklų poslinkį pasaulinės pandemijos kontekste.

¹ Lawrence Summers, „COVID-19 Looks Like a Hinge in History.“ *Financial Times*, 2020, <<https://www.ft.com/content/de643ae8-9527-11ea-899a-f62a20d54625>> [Žiūrėta 2020 11 12].

² Pvz.: visuotinės sveikatos bei tarptautinių santykių teorija

³ Pvz.: 1918 m. Ispaniškasis gripas, 1957 m. Azijietiškas gripas ar 1968 m. Honkongo gripas.

⁴ Michael Kenwick ir Beth Simmons, „Pandemic Response as Border Politics.“ *International Organization COVID-19 Online Supplemental Issue*, 2020, p. 1 <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/0A9FC8629BF379D0CFFADD0661547DA3/S0020818320000363a.pdf/pandemic-response-as-border-politics.pdf>> [Žiūrėta 2020 10 25].

⁵ Sandra MacLean, „Mad Cows and Militaries: Exploring the Links Between Health and Security.“ *Security Dialogue*, 2008, 39(5), 476.

⁶ Galina Vaščenkaitė, „Lithuanian-Polish Relations After 2004: Good Old Cooperation in Regretfully Bad New Wrapping.“ *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2014, 12, 73.

Lietuvos ir Lenkijos santykių literatūroje galima aptikti įvairių kintamųjų ir probleminių klausimų: politinio elito ir asmenybių įtaka, tautinės mažumos problema, istorinė atmintis, 2010 m. Smolensko avarija, užsienio politikos bei Euroatlantinės partnerystės vektoriai, ypač – JAV ir Rusijos faktorius. Visgi, kiekvienas iš jų yra ekstensyviai išanalizuotas tokių mokslininkų ir tyrėjų, kaip A. Pukšto, T. Janeliūnas, V. Sirutavičius, V. Jurkonis, Ž. Dambrauskaitė, G. Vaščenkaitė ir kt. COVID-19 pandemija suteikia šviežią dimensiją Lietuvos ir Lenkijos santykiams ir yra naujas, iki tol neegzistavęs ir neanalizuotas kintamasis. Būtent tai ir yra šio magistrinio darbo niša.

Tarptautinių santykių realizmo paradigma valstybių atsaką į COVID-19 pandemiją nuspėja kaip izoliacionistinį dalyvavimą nulinės sumos žaidime, kuriame nacionaliniai interesai vertinami kaip didesnis prioritetas nei tarptautinė kooperacija ir bendras gerbuvis. Remiantis tuo yra keliami **baigiamojo magistro darbo problema** - ar pasaulinė COVID-19 pandemija padarė neigiamą įtaką Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei?

Darbo tikslas – išsiaiškinti COVID-19 pandemijos padarinius Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei, atsižvelgiant į tai, jog darbo objekto literatūroje dominuojanti realizmo teorija prognozuoja tai, kad santykiai turėtų būti paveikti neigiamai.

Darbo objektas – Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė COVID-19 pandemijos kontekste.

Baigiamojo magistro darbo tiriamojoje dalyje atlikta **atvejo analizė**, kuriai atlikti taikomas **kokybinis-interpretatyvinis** tyrimo metodas. Pasitelkiant lietuviškoje ir užsienio literatūroje nusistovėjusį strateginės partnerystės apibrėžimą bei realistinę tarptautinių santykių teorijos prieigą kaip tyrimo teorinį pagrindą, identifikuojami ir analizuojami potencialiai pažeidžiamiausi Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės bei kiti, realizmo suponuojami, vektoriai.

Siekiant įvykdyti darbo tikslą ir išsiaiškinti problemą, keliami šie magistro darbo **uždaviniai**, koreliuojantys su šio darbo skyriais:

1. Išanalizuoti teorines prielaidas, aiškinančias tarptautinių santykių sistemos dinamiką bei individualių valstybių poelgį COVID-19 pandemijos metu;
2. Atlikti Lietuvos – Lenkijos santykių istorinę-literatūrinę analizę laiko horizontalėje, identifikuoti svarbiausius šių santykių kintamuosius nuo abiejų valstybių nepriklausomybės atkūrimo iki dabar. Naudojantis lietuviška ir užsienio literatūra apibrėžti strateginės partnerystės sąvoką.

3. Naudojantis realizmo teorija kaip tyrimo vedliu, atlikti tyrimą ir išsiaiškinti, kokią įtaką Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei padarė COVID-19 pandemija.

Šio baigiamojo magistro darbo **literatūros apžvalga** yra sudaryta iš 2 dalių ir yra piltuvėlio metodo: pirmiausia yra apžvelgiamas platesnis kontekstas – COVID-19 pandemijos ir tarptautinių santykių teorijos sąveika, vėliau apžvalga yra siaurinama ir konkretinama tam, jog tiksliau atspindėtų darbo problemą. Antroji literatūros analizės pusė yra skirta apžvelgti literatūrą, išskirtinai susijusią su Lietuvos ir Lenkijos santykiais.

Tarptautinių santykių literatūra konkrečiai COVID-19 pandemijos tema nuo senosios ir klasikinės tarptautinių santykių literatūros skiriasi tuo, jog joje yra sunku identifikuoti skirtingų minties mokyklų diskusijas. Kitaip tariant, šiame, dar besiformuojančiame, moksliniame lauke pastebimas vienos teorijos, realizmo, dominavimas, nors kitos klasikinės teorijos nėra visiškai diskredituojamos. COVID-19 pandemiją galima vadinti savotišku realizmo tarptautiniuose santykiuose atgimimu⁷. Visgi, literatūroje galima identifikuoti 4 dažniausiai pasikartojančias klasikines prieigas: realistinę, liberalistinę, konstruktyvistinę ir feministinę.

Labiausiai pastebimas motyvas šiame nišiniame literatūros lauke yra bandymas argumentuoti, jog tarptautinių santykių teorija yra kritiškai svarbi analizuojant pandemiją, kuri, iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti esanti arčiau virusologų ar visuotinės sveikatos ekspertų jurisdikcijos^{8 9}. Visgi, tarptautinių santykių bei visuotinės sveikatos ekspertai kol kas nesugebėjo vystyti rezultatyvaus dialogo^{10 11}, nepaisant fakto, jog visos globalios pandemijos neatsiejamai yra ir politiniai fenomenai¹².

Dar prieš prasidedant COVID-19 pandemijai literatūroje buvo tvirtinimų, jog realizmo prieiga, būdama bendrai pesimistinė, yra arčiausiai tiesos bandant aiškinti tarptautinių veikėjų atsaką į pandemiją^{13 14}. Autoriai teigia, jog pasaulio atsakas į COVID-19 pandemiją primena tai, ką būtų

⁷ Rajesh Basrur ir Frederick Kliem, „Covid-19 and International Cooperation: IR Paradigms at Odds.“ *SN Social Sciences*, 2020, 1(7), 6.

⁸ Tana Johnson, „Ordinary Patterns in an Extraordinary Crisis: How International Relations Makes Sense of the COVID-19 Pandemic.“ *International Organization*, 2020, 1.

⁹ Joshua Busby, „What International Relations Tells Us About COVID-19.“ *E-International Relations*, 2020 <<https://www.e-ir.info/2020/04/26/what-international-relations-tells-us-about-covid-19/>> [Žiūrėta 2020 10 20].

¹⁰ Nathan Paxton ir Jeremy Youde, „Engagement or Dismissiveness? Intersecting International Theory and Global Health.“ *Global Public Health*, 14(4), 503.

¹¹ Preslava Stoeva, „International Relations and the Global Politics of Health: A State of the Art.“ *Global Health Governance*, 2016, 10(3), 97.

¹² Sara Davies, „Why the COVID-19 Response Needs IR.“ *International Affairs*, 2020, 96, 1227.

¹³ Paxton ir Youde, 2.

¹⁴ Basrur ir Kliem, 3.

prognozavę realistai: (a) itin galingą biurokratinį aparatą turinčių tarptautinių organizacijų, tokių kaip Europos Sąjunga ir Pasaulinė sveikatos organizacija, negebėjimas vykdyti savo funkcijų, kylantis iš valstybių nepasitikėjimo jomis, pirmiausia siekiant nacionalinio intereso^{15 16 17}; (b) didžiųjų pasaulio galių – JAV ir Kinijos ekonominė, mokslinė, ideologinė, įvaizdžio ir minkštosios galios kova tam bandant išnaudoti pandemiją^{18 19 20}; (c) valstybinių sienų uždarymas ir eksporto stabdymas kaip inercinė reakcija į pandemiją, nepaisant to, jog tyrimai rodo, kad ši priemonė neturi didelio efekto siekiant stabdyti infekcijos plitimą^{21 22}. Šį fenomeną tiksliausiai gali paaikškinti neoklasikinis realizmas: politinių sprendimų priėmėjams dažnai gali būti gerokai lengviau „parduoti“ savo auditorijai idėją, jog pandemija yra išorinis pavojus, prieš kurį reikia kovoti izoliuojantis nuo tarptautinės sistemos ir uždarant sienas. „Parduoti“ auditorijai karantino, socialinės distancijos ir kaukių idėją yra problematiškiau²³. Basrur ir Kliem siūlo idėją, jog net dabartinė tarptautinė tvarka, kurioje egzistuoja stiprios tarptautinės organizacijos ir aukštas tarpusavio priklausomybės lygis, veikia yra realistinės, o ne liberalistinės prieigos triumfas: tarptautinė anarchinė sistema verčia valstybes traktuoti tarptautines organizacijas kaip pačią tarptautinę sistemą, iš esmės paverčiant jas arena *nulinės sumos* konkurencijai²⁴.

Kitos dvi tarptautinių santykių teorijos, liberalizmas ir konstruktyvizmas, šiame literatūros lauke atlieka kiek kitokią funkciją. Jos dažniausiai yra naudojamos tariamąja nuosaka, bandant pagrįsti alternatyvą tam tikram (nesėkmingam) užsienio politikos sprendimui. Daugumoje liberalizmo prieigos tekstų rašoma ne apie tai, *kodėl buvo priimti tam tikri sprendimai, o apie tai, kokie sprendimai turėjo būti*^{25 26 27 28}. Būtent tai, anot Basrur ir Kliem, lemia, jog ši prieiga turi būti vertinama kaip grynai teorinė,

¹⁵ Ten pat, 4.

¹⁶ Stephen Buranyi, „The WHO v Coronavirus: Why It Can’t Handle the Pandemic.“ *The Guardian*, 2020 <<https://www.theguardian.com/news/2020/apr/10/world-health-organization-who-v-coronavirus-why-it-cant-handle-pandemic>> [Žiūrėta 2020 11 30].

¹⁷ Johnson, 2.

¹⁸ Davies ir Wenham, 1234.

¹⁹ Kathleen McNamara ir Abraham Newman, „The Big Reveal: COVID-19 and Globalization’s Great Transformations“. *International Organization*, 2020, 74, 15.

²⁰ Jeffrey Cimmino, Matthew Kroenig, Barry Pavel, „Taking Stock: Where Are Geopolitics Headed In the COVID-19 Era?“ *Atlantic Council*, 2020, 2 <<https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/06/Taking-Stock-Where-Are-Geopolitics-Headed-in-the-COVID-19-Era.pdf?fbclid=IwAR1SPqdSLs877zh2tTHoE20Kh7jWcj83wD8QC7AyUN70z5czYpXDOGiqsPo>> [Žiūrėta 2020 09 14].

²¹ Basrur ir Kliem, 3.

²² Kenwick ir Simmons, 3.

²³ Ten pat, 10-11.

²⁴ Basrur ir Kliem, 4.

²⁵ T. y. tipinės liberalizmo prieigos klišės: tarpusavio priklausomybė, tarptautinės institucijos, demokratija.

²⁶ Johnson, 1.

²⁷ McNamara ir Newman, 16.

²⁸ Michael Barnett, „COVID-19 and the Sacrificial International Order.“ *International Organization*, 2020, 19.

tačiau praktikos analizėje didelės pridėtinės vertės nekurianti²⁹. Natūralu, jog konstruktyvizmas, būdamas kritine teorija, nėra pajėgus nuspėti valstybių atsaką į pandemiją. Veikia, šios teorijos stiprybė yra kitokia, alternatyvaus klasikinėms teorijoms požiūrio ir mąstymo skatinimo, pobūdžio³⁰. Apie konstruktyvistinę teorinę priegią kalbama kaip apie tokią, kuri praplečia erdvę potencialiems pokyčiams bei kritikuoja realistinę suvokimą, jog realybė yra nepakeičiama³¹.

Didžioji dalis akademinio mąstymo po Šaltojo karo flirtavo su idėja, jog pasaulyje vyksta pereinamasis periodas: realizmo pritaikomumo ir populiarumo smukimas bei alternatyvių priegių kilimas³². Visgi, šiame magistro darbe atlikta literatūros apžvalga leidžia manyti, jog COVID-19 kontekste, visos kitos teorijos turi pasiūlyti apčiuopiamai mažiau negu **realizmas**. Būtent todėl ši priega pasirinkta kaip šio baigiamojo magistro darbo **tyrimo teorinis pagrindas**.

Pažymėtina, jog tam, kad būtų pasiekti šio darbo tikslai, pravartu apžvelgti ne tik COVID-19 tarptautinių santykių literatūrą. Antroje literatūros apžvalgos dalyje matymo laukas yra siaurinimas tam, jog būtų galima geriau susipažinti su pačiu darbo objektu – Lietuvos ir Lenkijos santykiais.

Tam, jog apie šį literatūros lauką būtų galima susidaryti aiškesnį vaizdą, būtina tai daryti dviem pjūviais: visų pirma bus pateikiamas platus jos vaizdas, savybės, trūkumai; vėliau bus identifikuoti pačio turinio sąlyčio taškai, konsensusas.

Žvelgiant į Lietuvos – Lenkijos santykių literatūrą iš paukščio skrydžio, pastebimi šie esminiai bruožai:

1. Literatūros ateorētiskumas, mažas moksliskumas. Literatūroje dominuoja analitinio, deskriptyvinio pobūdžio tekstai, tik retomis išimtimis pasitelkiant teorines (realistinę³³, konstruktyvistinę³⁴, rolių teorijos³⁵, kalbos akto teorijos³⁶) priegas;

²⁹ Basrur ir Kliem, 5.

³⁰ Paxton ir Youde, 7.

³¹ Basrur ir Kliem, 7.

³² Daniel Maliniak et al, „International Relations in the US Academy.“ *International Studies Quarterly*, 2011, 55(2), 444.

³³ Nortautas Statkus ir Kęstutis Paulauskas, „Foreign Policy of Lithuania: Linking Theory to Practice.“ *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2006, 17.

³⁴ Andžej Pukšto, Ieva Karpavičiūtė, Mindaugas Norkevičius, „The Dynamics of Lithuanian-Polish Strategic Partnership.“ *Lithuanian Annual Strategic Review*, 2014, 12.

³⁵ Linas Kojala ir Vilius Ivanauskas, „Lithuanian Eastern Policy 2004-2014: The Role Theory Approach.“ *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2014, 32, 49-72.

³⁶ Ieva Gajauskaitė, „Speech Act Theory: Case Analysis of the Polish – Lithuanian Strategic Partnership.“ *Warsaw East European Review*, 2014, 4, 71-82.

2. Galima teigti, jog nuo 2015 metų šia tema nebuvo parašyta jokių rimtų, moksliskų tekstų. Praktika rodo, jog nuo 2015 metų šiose šalyse įvyko svarbių ir potencialiai didelių padarinius turinčių įvykių, todėl šis faktas laikytinas didele spraga literatūros lauke. Tuo pačiu tai yra šio magistro darbo galimybė ir niša;
3. Istorinė prieiga bei Lietuvos ir Lenkijos santykių skirstymas į atšilimo/atšalimo etapus, identifikuojant įvykius, tapusius lūžiniais momentais.

Identifikuoti konsensusą ir nesutarimus literatūroje yra problematiška todėl, jog didžioji dalis tekstų parašyti koncentruojantis į tam tikrą laikotarpį ar vieno tipo problemų grupę³⁷, todėl *per se* vieni su kitais nei sutinka, nei prieštarauja. Natūralu, jog analizuojant objektyvius faktus ir kriterijus bei chronologizuojant svarbiausius įvykius, vietos subjektyvumui ir interpretacijai ypatingai daug nelieka. Visgi, yra įmanoma apžvelgti bendrus ir dažniausiai minimus kritinius taškus Lietuvos ir Lenkijos santykiuose, kurie turėjo teigiamą ar neigiamą įtaką.

Apžvalgą pradėti privaloma nuo tautinių mažumų vektoriaus. Tautinių mažumų problema kaip Lietuvos – Lenkijos santykių katalizatorius, nors ir nevienodu ekstensyvumu³⁸, minima beveik visuose šaltiniuose^{39 40 41 42 43}, o kai kurie autoriai tai įvardija kaip *patį problematiškiausią* Lietuvos – Lenkijos santykių kintamąjį^{44 45 46}. Visgi, egzistuoja nuomonė, jog tai yra priklausomas, ne nepriklausomas, kintamasis: santykių “atšilimo” momentais tautinių mažumų klausimas niekur nedingdavo, tačiau būdavo deeskaluojamas ir laikinai “užšaldomas”⁴⁷. Etapais, kai pastebimas santykių „atšalimas“, *asimetriškumo* motyvas tampa pastebimesnis. Gajauskaitė, atlikusi kiekybinę diskurso analizę, parodė,

³⁷ Pvz.: tautinių mažumų klausimas, Smolensko avarija ir jos padariniai ir t.t.

³⁸ Vienur tautinių mažumų vektorius yra tik paminimas, o kituose tekstuose, pvz. Giros, Pukšto, Karpavičiūtės, Norkevičiaus, tautinių mažumų klausimas yra dalinamas į subkategorijas (tautinių mažumų Lietuvoje švietimas, asmenvardžių ir vietovardžių rašybos klausimai, tautinių mažumų padėties teisinio reglamentavimo problematika, galimybė rašyti vardus ir pavardes originalia kalba) ir analizuojamas ekstensyviau.

³⁹ Stephen Burant, „Polish-Lithuanian Relations: Past, Present, and Future.“ *Problems of Communism*, 1991, 40(3), 70.

⁴⁰ Živilė Dambrauskaitė et al, „Lietuvos ir Lenkijos santykiai: užstrigusi dvišalių santykių darbotvarkė ar tuščia strateginė partnerystė?“ *Rytų Europos studijų centras*, 2011, 3, 27 <https://www.eesc.lt/uploads/news/id453/Analitine%20apzvalga%202011%20Nr%203_LT.pdf> [Žiūrėta 2020 09 30].

⁴¹ Vladas Sirutavičius, „Lithuanian-Polish Strategic Partnership: Genesis and Prospects.“ *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2001, 7, 6.

⁴² Kojala ir Ivanauskas, 59.

⁴³ Gajauskaitė, 75.

⁴⁴ Vaščenkaitė, *Lithuanian-Polish Relations After 2004*, 74.

⁴⁵ Galina Vaščenkaitė, „Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė: retorinė mirtis ir praktinis gyvenimas.“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.) *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika 2004-2014*, Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2015, 129.

⁴⁶ Vytautas Gira, „Lietuvos – Lenkijos dvišalių santykių vertinimai: probleminiai klausimai.“ *Rytų Europos studijų centras*, 2011, 2(36), 4 <[https://www.eesc.lt/uploads/news/id286/Rytu%20pulsas%202%20\(36\).pdf](https://www.eesc.lt/uploads/news/id286/Rytu%20pulsas%202%20(36).pdf)> [Žiūrėta 2020 10 14].

⁴⁷ Vaščenkaitė, *Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė*, 129.

jog 2010-2013 m. (santykių „atšalimo“) laikotarpiu Delfi straipsniuose Lietuvai dažniausiai lipdomi buvo šie būdvardžiai – *maža, silpna, jaunesnioji* (angl. small, weak, junior). Lenkijai – *didelė, didi, galia* (angl. big, great, power)⁴⁸. Pukšto et al taip pat teigia, jog būtent šiuo laikotarpiu šis fenomenas tampa pastebimiausias⁴⁹. Galios asimetriškumą, kaip svarbų dėmenį, pažymi ir kiti autoriai^{50 51 52}, o kaip pats asimetriškiausias kooperacijos laukas Vaščenkaitės išskiriamas energetikos sektorius⁵³. Literatūroje svarbią rolę turi politinių sprendimų priėmėjų asmenybių kintamasis. Autoriai teigia, jog Lietuvos ir Lenkijos santykiai yra pernelyg priklausomi nuo politinio elito asmeninių savybių^{54 55 56}. Visgi, tai ne visada skaldantis faktorius: prezidento Valdo Adamkaus geri asmeniniai santykiai su Aleksandru Kvašnevskiu, o vėliau su Lechu Kačynskiu buvo svarbiausia gerų tarpvalstybinių ryšių priežastis^{57 58}. Dalios Grybauskaitės, Valdemaro Tomaševskio ir Radoslavo Sikorskio pavardės literatūroje akcentuojamos kaip asmenų, turėjusių destruktiviausią poveikį šalių santykiams^{59 60 61 62}. Reikia pažymėti, jog ne visi didelę svarbą teikia asmenybėms. Ivanauskas rašo, jog „reikia matyti ir jų [asmenybių] santykį su struktūriniais pokyčiais, kurie vyksta ir šalių visuomenėse, ir tarptautinėje politikoje“⁶³.

Kaip labiau konstruktyvus dėmuo Lietuvos – Lenkijos santykiuose literatūroje išskiriamas bendras šių valstybių užsienio politikos vektorius. Tai, kaip teigia autoriai, buvo itin pastebima iki 2004, kai abiejų valstybių užsienio politikos prioritetas buvo pilna Euroatlantinė integracija^{64 65 66 67}. Sąlyčio taškų išliko ir po minėtosios integracijos: Lietuvos ir Lenkijos bendras interesas ir toliau išlieka NATO ir ES plėtra į Rytus⁶⁸. Visgi, kaip pabrėžia Dambrauskaitė et al, šių valstybių užsienio politikos vizijos ne

⁴⁸ Gajauskaitė, 78.

⁴⁹ Pukšto et al, 147.

⁵⁰ Vaščenkaitė, *Lithuanian-Polish Relations After 2004*, 87.

⁵¹ Vaščenkaitė, *Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė*, 130.

⁵² Dambrauskaitė et al, 13.

⁵³ Vaščenkaitė, *Lithuanian-Polish Relations After 2004*, 87.

⁵⁴ Ten pat, 102.

⁵⁵ Dambrauskaitė et al, 21.

⁵⁶ Gajauskaitė, 72.

⁵⁷ Kojala ir Ivanauskas, 58.

⁵⁸ Pukšto et al, 134.

⁵⁹ Vaščenkaitė, *Lithuanian-Polish Relations After 2004*, 102.

⁶⁰ Dambrauskaitė et al, 21.

⁶¹ Pukšto et al, 134.

⁶² Gajauskaitė, 72.

⁶³ Ivanauskas, 2.

⁶⁴ Antanas Valionis, Evaldas Ignatavičius, Izolda Bričkovskienė, „From Solidarity to Partnership: Lithuanian-Polish Relations 1988-1998.“ *Lithuanian Foreign Policy Review*, 1998, 2, 8.

⁶⁵ Sirutavičius, 3.

⁶⁶ Statkus ir Paulauskas, 58.

⁶⁷ Pukšto et al, 116.

⁶⁸ Dambrauskaitė et al, 7.

visada sutapdavo, o to iliustracija gali būti laikomas Lenkijos ir Rusijos santykių „perkrovimas“ 2010 metais⁶⁹, Šiaurės valstybių dimensijos atsiradimas Lietuvos užsienio politikoje⁷⁰. Literatūroje taip pat akcentuojama didelė Giedroyco doktrinos v. Piastų doktrinos⁷¹ konkurencijos įtaka elito sluoksniuose, formuojant Lenkijos užsienio politikos prioritetus^{72 73 74 75 76 77}. Visuose tekstuose, kuriuose apie tai rašoma, daroma aiški išvada, jog Giedroyco doktrinos implementacija yra naudinga Lietuvai, o tuo pačiu ir abiejų valstybių santykiams.

Apibendrinus apžvelgtąją literatūrą tampa aišku, jog nepaisant to, kad autoriai vietomis naudojo realistinę, konstruktyvistinę, rolių teorijos, kalbos akto teorijos prieigas, analizuodami Lietuvos ir Lenkijos santykius jie iš esmės kalba neoklasikinio realizmo kalba⁷⁸, nors panašaus tipo teorinės savidiagnozės nebuvo.

Darbo išskirtinumas. Šioje literatūros apžvalgoje pateikti Lietuvos ir Lenkijos santykių literatūroje analizuojami kintamieji, nors ir metodologiškai nepakankamai, tačiau yra išanalizuoti. COVID-19 pandemijos dėmuo, tuo tarpu, yra visiškai naujas ir neišanalizuotas. Dambrauskaitė et al

⁶⁹ Dambrauskaitė et al, 15.

⁷⁰ Vaščenkaitė, *Lithuanian-Polish Relations After 2004*, 78.

⁷¹ Prie bendro Lietuvos ir Lenkijos užsienio politikos vektoriaus daug prisidėjo **Giedroyco politinė doktrina**, populiarė tarp Lenkijos politinio elito. Pagal šią doktriną: **(a)** Lenkija turi atsisakyti visų istorinių ir teritorinių pretenzijų Ukrainos, Lietuvos, Baltarusijos atžvilgiu bei pripažinti šių valstybių visišką nepriklausomybę (Ukraina, Lietuva ir Baltarusija turi būti vertinamos kaip natūralūs Lenkijos partneriai, o ne vasalai). **(b)** Lenkijos parama Ukrainos, Lietuvos ir Baltarusijos valstybingumui panaikins nuolatinio Lenkijos ir Rusijos konflikto priežastis. Lenkijos rytinių kaimynių nepriklausomybė yra svarbiausia Lenkijos ir Rusijos gerų dvišalių santykių sąlyga. **(c)** Lenkijos parama Ukrainos, Lietuvos ir Baltarusijos nepriklausomybei yra būtina sąlyga slopinti Rusijos imperialistines ambicijas. **(d)** Lenkijai itin svarbu palaikyti dialogą su Rusijos inteligentijos ir demokratinėse politinėse jėgose atstovais. **(e)** Lenkija gali normalizuoti ir plėtoti abipusiškai naudingus santykius su Rusija, jei vienu metu bus įvykdytos trys esminės sąlygos: 1) Lenkijos ir Rusijos santykių gerėjimas neturi būti vykdomas Lenkijos ir Rusijos kaimynių valstybingumo ir gyvybinių interesų sąskaita; 2) Rusija turi būti inkorporuota į Europos valstybių bendruomenę ir bendras ekonomines ar kitas lygiavertę partnerystę uždikrinančias struktūras, kurios neleistų dominuoti nė vienai valstybei; 3) Lenkijos ir Rusijos dvišalių santykių plėtra negali vykti be pačios Rusijos sutikimo ir noro bendradarbiauti (Rusijos transformacijos paskatos turi būti inicijuojamos pačios Rusijos). (Šaltinis: FOI-Swedish Defence Research Agency, „Polish-Russian Relations in an Eastern Dimension Context“. 2006 June, 15–21. Prieiga per internetą: <<http://www2.foi.se/rapp/foir2008.pdf>> [Žiūrėta 2020 01 13])

Prieštaraujanti Giedroyco doktrinai yra **Piastų** doktrina. Pagal ją Lenkija privalo dalyvauti didžiųjų Europos valstybių „koncerte“.

⁷² Valionis et al, 11.

⁷³ Vaščenkaitė, *Lithuanian-Polish Relations After 2004*, 101.

⁷⁴ Dambrauskaitė et al, 22.

⁷⁵ Ivanauskas, 1.

⁷⁶ Vaščenkaitė, *Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė*, 165.

⁷⁷ Kojala ir Ivanauskas, 58.

⁷⁸ Keletas argumentų: abiejų valstybių siekis didinti savo įtaką regione, vidaus politikos veiksnių projekcija implementuojamai užsienio politikai, dėl informacijos stokos ne visada racionalūs užsienio politikos sprendimų priėmėjų sprendimai. Tarptautinės sistemos nevienprasmiškumas: Lietuvai negalėjo būti visiškai aišku, ar Lenkijos dalyvavimas Europos didžiųjų valstybių „koncerte“ atneš daugiau naudos, ar žalos.

Lietuvos ir Lenkijos partnerystę vadina „nuolatine geopolitinių pokyčių įkaite“⁷⁹. Šiuo baigiamuoju magistro darbu bus bandoma išsiaiškinti, *būtent kokią* įtaką Lietuvos ir Lenkijos santykiams turėjo naujoji geopolitinė krizė.

⁷⁹ Dambrauskaitė et al, 5.

1. Tarptautinių santykių teorija globalių sveikatos krizių valdyme

Sveikatos politika turi didelę reikšmę žmonėms visame pasaulyje. Sveikatos problemos, o ypač „problemos be pasų“ (angl. problems without passports) kaip pandemijos, yra labai tampriai susijusios su kitomis tarptautiniuose santykiuose dominuojančiomis temomis – konfliktais ir saugumu, ekonomika, žmogaus teisėmis, tvaria plėtra ir t.t. Tradicinės tarptautinių santykių teorijos siūlo savo problemų sprendimo būdus bei interpretuoja tarptautinės sistemos veikėjų atsakus į globalias sveikatos krizes. Literatūros visuma, apimanti globalią sveikatos politiką, per paskutiniuosius dešimtmečius reikšmingai padidėjo savo turiniu, tačiau, nepaisant to, viešosios sveikatos politika nesugebėjo rasti reikšmingų sąlyčio taškų ir užmegzti reikšmingo dialogo su tarptautinių santykių teorija⁸⁰. Iš to kyla problema, jog visuotinės sveikatos politikos literatūra ir teorija nepasinaudoja lengvai pasiekiamą pridėtinę vertę, kurią gali pasiūlyti tarptautinių santykių teorija. Paxton ir Youde teigia, jog visuotinė sveikata yra pati savaime politiška, o teorija gali padėti suprasti ir įvertinti minėtosios politikos aspektus⁸¹. „Teorija visada yra *kažkam* ir dėl *kažkokio tikslo*“⁸².

Priežastis, kodėl visuotinės sveikatos teorija nesugeba „susikalbėti“ su tarptautinių santykių teorija, aiškiausiai išdėsto Preslana Stoeva. Visų pirma, išskiria autorė, tai vyksta todėl, kad, nors abi šios disciplinos išsiplėtė tiek praktine, tiek teorine prasme, „jų trajektorijos iš esmės yra lygiagrečios, beveik niekada nesusikertančios“⁸³. Išanalizavusi šio lauko literatūrą ji priėjo išvadą, jog visuotinės sveikatos profesionalai yra linkę apibūdinti savo lauką kaip mokslinį, objektyvų ir apolitinį, politiką matydami kaip nereikalingą dėmesio išblaškymą, kuris į mokslą „atveda“ politinius interesus⁸⁴. Suprasti sveikatos problemas reikalauja itin daug specifinių žinių, o tai apsunkina situaciją tarptautinių santykių mokslininkams, kurie nėra šios srities specialistai. Antra, tarp tarptautinių santykių ir visuomenės sveikatos yra esminių, ontologinių ir epistemologinių skirtumų. Tarptautiniai santykiai mato pasaulį kaip erdvę, kurioje suverenios valstybės veikia be aukštesnės valdžios už jas pačias. Visuomenės sveikata egzistuoja kitame analizės lygmenyje todėl, kad čia sprendimai priimami visų pirma nacionaliniame lygmenyje, neperžengiant valstybinių sienų rėmų.

⁸⁰ David Fidler, „Caught Between Paradise and Power: Public Health, Pathogenic Threats, and the Axis of Illness.“ *McGeorge Law Review*, 2004, 35(1), 55.

⁸¹ Paxton ir Youde, 2.

⁸² Robert Cox, „Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory.“ *Millennium: Journal of International Studies*, 1981, 10(2), 128.

⁸³ Preslana Stoeva, „International Relations and the Global Politics of Health.“ *Global Health Governance*, 2016, 10(3), 103, cituojant Lawrence Brown, „The Political Face of Public Health“, *Public Health Reviews*, 2010, 32(1) 155-173.

⁸⁴ Stoeva, 103.

Iš esmės visas teorijas, o tuo pačiu ir tarptautinių santykių teorijas, galima suskirstyti į 2 plačias kategorijas: (1) **problemas sprendžiančios teorijas**, kurios priima pasaulį tokį, koks jis yra ir yra skirtos adresuoti vieną specifinę problemą, bei (2) **kritines teorijas**, kurios kvestionuoja institucijas ir galios santykius, suteikiančius prielaidas šiuolaikinei sistemai⁸⁵. Siekiant kuo efektyviau ir reprezentatyviau pateikti tarptautinių santykių teorijos išvalgas visuotinės sveikatos ir pandemijų klausimu, šioje baigiamojo magistro darbo dalyje bus pateikiamos 4, 2 problemas sprendžiančios ir 2 kritinės, teorinės priegios – realizmas ir liberalizmas, bei konstruktyvizmas ir feminizmas. Šių 4 teorinių priegiu pasirinkimą galima grįsti ir tuo, jog, anot Paxton ir Youde, būtent jos ir sudaro didžiąją dalį tarptautinių santykių teorijos⁸⁶. Kiekviename iš poskyrių atitinkama teorinė priega apžvelgiama „piltuvėlio“ principu – poskyrio pradžioje apžvelgiami esminiai priegios taškai, vėliau dėmesys sutelkiamas į tai, ką ši teorija sako apie pasaulines sveikatos krizes, galiausiai – COVID-19.

1. 1. Realizmo teorinė priega

Natūralu, jog realizmas, kaip baigiamojo magistro darbo tyrimo teorinis pagrindas, yra pirmoji šiame skyriuje analizuojamoji tarptautinių santykių teorinė priega. Esminė realizmo tezė yra ta, jog tai yra *savipagalbos* teorija. Valstybės, kurios yra vieninteliai analizės verti veikėjai tarptautinėje sistemoje, negali pasikliauti niekuo kitu, išskyrus pačios savimi. Dėl šios priežasties valstybės visada privalo išlikti budrios, virš kitų problemų iškelti savo pačių saugumą⁸⁷. Valstybės resursai yra naudingi tiek, kiek jie gali būti utilizuoti stiprinant ar išlaikant gynybinius ir saugumo pajėgumus. Geografija, gamtos ištekliai bei industrinis pajėgumas yra svarbūs būtent dėl to, kad tiesiogiai prisideda prie valstybės saugumo didinimo, o, anot Morgenthau, jų vertė yra tiesiogiai proporcinga jų gebėjimui padėti valstybei apsisaugoti⁸⁸. Pasak realistų, jokia valstybė, kaip racionali veikėja, negali prioritetizuoti savo ekonominių ar socialinių poreikių aukščiau saugumo, jei pastarasis poreikis nėra pilnai patenkintas.

Iš to yra kildinamos trys universalios realizmo tezės ir, iš esmės, raktiniai žodžiai. Pirmą, tarptautinė sistema yra anarchiška. Neegzistuoja jokia centrinė valdžia, kuri turėtų smurto monopoliją, galėtų primesti savo taisykles. Antra, kaip jau minėta aukščiau šiame poskyryje, valstybės operuoja *savipagalbos* (angl. self-help) principu. Pasitikėti jos gali tik pačios savimi. Visgi, tai nereiškia, jog realistai diskredituoja sąjungų svarbą. Trečia, vieninteliai ir svarbiausi veikėjai tarptautinėje sistemoje

⁸⁵ Cox, 129.

⁸⁶ Paxton ir Youde, 3.

⁸⁷ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1980.

⁸⁸ Hans Morgenthau, *Politics Among Nations (7th ed.)*. New York: McGraw-Hill, 1959.

yra valstybės. Ši tezė nepaneigia nevalstybinių veikėjų svarbos, tačiau, kaip teigia realistai, galia nevalstybiniam aktoriui yra deleguojama valstybių, todėl, savaime suprantama, bet kada gali deleguotą galią atsiimti.

Realizmas nėra vienalytė teorija, todėl natūralu, kad skirtingos jos atšakos pabrėžia ne tas pačias realizmo tezes. Pavyzdžiui, klasikiniai realistai, tokie kaip Hans Morgenthau, teigia, jog amžinasis konfliktas yra užkoduotas įgimtoje žmogaus savanaudiškumo savybėje, kuris pasireiškia agresyviu ir konkurencingu valstybių poelgiu⁸⁹. Kenneth Waltz ir kiti neorealistai, tuo tarpu, nepritardami žmogiškajam faktoriui, teigia, jog tarptautinė sistema yra įgimtai konkurencinga. Valstybės siekia maksimizuoti savo galią ir saugumą, o tai daro pasitelkdamos įvairias strategijas. Dėl neišvengiamai asimetriškos galios pusiausvyros silpnesnės valstybės yra priverstos balansuoti prieš didesnes valstybes, arba naudoti *bandwagon* strategiją. Neoklasikiniai realistai konverguoja neorealizmo sistemines prielaidas kartu su vidiniais valstybės kintamaisiais, tokiais, kaip vietinės institucijos, vyriausybės santykis su visuomene bei lyderystės suvokimas⁹⁰. Remiantis šiomis savybėmis, visi tarptautinių santykių autoriai daro natūralią išvadą, jog realizmas bendrai yra pesimistinė teorinė prieiga^{91 92 93}, prognozuojanti mažą arba neegzistuojantį kooperacijos ir tarpusavio pagalbos lygį.

Atsižvelgiant į tokį pesimistinį realistų piešiamą pasaulio vaizdą, galima nesunkiai nuspėti, ką ši teorinė prieiga pranašauja pasaulyje prasidėjus pandemijai ar kitai nenumatytai „problemai be paso“. Pagal Paxton ir Youde, epideminio atsako situacijoje, realistinė prieiga, bandydama prognozuoti valstybių veiksmus, nėra toli nuo tiesos⁹⁴. Sienų uždarymas, įvedami prekybos ir kelionių suvaržymai, priimami protekcionistiniai sprendimai, nepaisant to, jog tarptautinės organizacijos, tokios, kaip Pasaulinė sveikatos organizacija, aktyviai siekia užkirsti kelią tokiems valstybių sprendimams⁹⁵. Žvelgiant iš realistų perspektyvos, tokie valstybių sprendimai yra individualiai racionalūs todėl, jog jokia valstybė neturėtų kliautis kita valstybe dėl savo saugumo, o tarptautinėms organizacijoms stinga galios tam, jog primestų savo valią valstybėms.

⁸⁹ Ten pat, 16.

⁹⁰ Norrin Ripsman, Jeffrey Taliaferro, Steven Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, New York, 2016, 55.

⁹¹ Basur ir Kliem, 5.

⁹² Charlotte Lecomte, „To What Extent Are Realists Too Pessimistic For the Prospects for Peace?“ *E-International Relations*, 2013 <<https://www.e-ir.info/2013/11/17/to-what-extent-are-realists-too-pessimistic-for-the-prospects-for-peace/>> [Žiūrėta 2020 11 15]

⁹³ Stoeva, 7.

⁹⁴ Paxton ir Youde, 3.

⁹⁵ Michael Osterholm, „Preparing for the Next Pandemic.“ *Foreign Affairs*, 2005, 84(4), 27.

Analizuodama valstybių atsaką į COVID-19, Tara Johnson identifikuoja 3 valstybių elgesio modelius, kurie, nors taip ir neapibūdinami pačios autorės, iš esmės nugula tarp realistinės priegios linijų:

1. Tendencija kaltinti tarptautines tarpvyriausybines organizacijas;
2. Pagunda prioritetizuoti siaurus ir trumpalaikius interesus;
3. Dviprasmiška ir netinkama reakcija į sveikatos ekspertus⁹⁶.

Ši realistų logika istoriškai persikelia ir į tikro pasaulio situacijas. 2009 metų H1N1 gripo proveržio metu, Kinija sustabdė visą kiaulienos importą iš Meksikos ir Jungtinių Amerikos Valstijų⁹⁷ bei karantinavo 70 Meksikos piliečių, kurie nerodė jokių infekcijos simptomų⁹⁸. Tokie veiksmai, anot Pasaulio sveikatos organizacijos, buvo pertekliniai ir nereikalingi. Iš realizmo perspektyvos, visgi, Kinijos veiksmai buvo logiški. Valdžia siekė užtikrinti valstybės saugumą iškilus potencialiai egzistenciniam pavojui, neturėdama jokio svaresnio pagrindo tikėti, jog tarptautinės bendruomenės rekomendacijos gali adekvačiai apsaugoti Kiniją⁹⁹.

Žvelgiant į valstybių atsaką į COVID-19 pandemiją, valstybių tarpusavio sąveika taip pat yra pakankamai panaši į tai, ką būtų prognozavusi ši teorinė priega. Realistai nebūtų nustebę dėl to, kad net labiausiai integruotoje tarptautinėje organizacijoje, Europos Sąjungoje, valstybės narės pažeidinėjo bendradarbiavimo principus ir taisykles bei pasinėrė į savipagalbos žaidimą, įjungdamos aukštą nacionalistinę pavarą¹⁰⁰. Be jokio institucionalizuoto proceso, keletas ES valstybių uždarė savo sienas bei sustabdė eksportą. 2020 metų vasarį, viruso itin paveiktai Italijai ES valstybių paprašius skubios paramos, šalys elgėsi nenukrypstant nuo realizmo linijų – pažeisdamos ES vieningos rinkos principus, paskelbė medicininių prekių eksporto stabdymą^{101 102}.

⁹⁶ Johnson, 6-9.

⁹⁷ James Ricci, „H1N1 Returns, Again: The Globalization, Re-conceptualization and Vaccination of „Swine „Flu“.“ *Global Health Governance*, 2010, 3(2), 5.

⁹⁸ Mark Lacey ir Andrew Jacobs, „Even as Fears of Flu Ebb, Mexicans Feel Stigma.“ *The New York Times*, 2009 <<https://www.nytimes.com/2009/05/05/world/asia/05china.html>> [Žiūrėta 2020 12 12]

⁹⁹ Paxton ir Youde, 4.

¹⁰⁰The Guardian, *Just When Italy Really Needed Some Unity, the EU Failed it – And Continues to Do So*, 2020 <<https://www.theguardian.com/world/2020/apr/19/european-union-italy-unity-failure-debt-germany-netherlands>> [Žiūrėta 2020 12 12].

¹⁰¹Reuters, *Germany bans export of medical protection gear due to coronavirus*, 2020 <<https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-germany-exports/germany-bans-export-of-medical-protection-gear-due-to-coronavirus-idUSL8N2AX3D9>> [Žiūrėta 2020 12 10].

¹⁰²Elisabeth Braw, „The EU Is Abandoning Italy in Its Hour of Need.“ *Foreign Policy*, <<https://foreignpolicy.com/2020/03/14/coronavirus-eu-abandoning-italy-china-aid/>> [Žiūrėta 2020 12 10].

Pastebimas ir didelis didžiųjų pasaulio valstybių aktyvumas COVID-19 pandemijos kontekste. Joms, realizmo prieigos rėmuose, tai yra proga didinti savo įtaką pasaulinėje sistemoje žaidžiant nulinės sumos ir diplomatinis žaidimus. Kinija, turėjusi ryškų vaidmenį netolimos praeities pandemijose, COVID-19 pandemijos metu yra taip pat pastebima. Pekinas, naudodamasis proga pakelti savo tarptautinį prestižą bei siekiantis „perrašyti“ visą pandemijos naratyvą, siuntė medicininę paramą tiek Italijai, tiek kitoms viruso paveiktoms valstybėms, nors pati Kinija tuo metu patyrė sunkų laikotarpį. Pekinas aktyviai siekia būti globaliai pripažintas kaip globėjiškas, teikiantis pagalbą stingant Jungtinių Amerikos Valstijų lyderystės. Pabrėžtinai ir Kinijos siekimas pakeisti naratyvą, jog virusas prasidėjo Wuhan regione, teigiant, jog tai yra JAV slaptųjų tarnybų sukurtas biologinis ginklas¹⁰³. Kliem ir Chong tokį Pekino elgesį vadina „viešųjų ryšių perversmu“¹⁰⁴. JAV taip pat žaidė šiamė viešųjų ryšių žaidime, teigdama, jog virusis atsirado Kinijos laboratorijose¹⁰⁵.

Jungtinių Amerikos Valstijų užsienio politikos atsakas sutampa su kiek kitokiomis realistinės prieigos akcentuojamomis linijomis. Vietoj gana tipinio šiai valstybei pasaulio lyderio vaidmens, JAV administracija pasirinko izoliacionistinį, nacionalistinį savipagalbos užsienio politikos kelią. JAV, būdama iš esmės artimiausia Europos Sąjungos partnere, siekė iš Vokietijos privilioti CureVac, įmonę, kuri tuo metu kūrė potencialo turinčią vakciną, tam, kad Amerikos piliečiai turėtų išskirtinę teisę į šios įmonės produktus. Donaldas Trumpas taip pat siekė blokuoti Amerikoje gaminamų kaukių eksportą į Kanadą¹⁰⁶.

Siaurus ir trumpalaikius interesus, realistiniuose rėmuose, prioritetizuoti gali ne tik didžiosios pasaulio valstybės. Japonijos ir Pietų Korėjos santykiai pandemijos pradžioje taip pat buvo „įkaitę“. Japonijai paskelbus, jog visi atvykėliai iš Pietų Korėjos bus karantinuojami¹⁰⁷. Pietų Korėja tokį Japonijos sprendimą pavadino pertekliu ir sėjo abejonę, jog Japonija galimai turi kitų motyvų, negu

¹⁰³ CGTN, *A Wuhan doctor says coronavirus is a U.S. weapon and explains why*, 2020 <<https://news.cgtn.com/news/2020-06-04/A-Wuhan-doctor-says-coronavirus-is-a-U-S-weapon-and-explains-why-R2SZ1ZwgkU/index.html>> [Žiūrėta 2020 12 10].

¹⁰⁴ Frederick Kliem ir Alan Chong, „Global Health Security: COVID-19 and Its Impacts – China-Taiwan Mask Diplomacy: Wooing Southeast Asia?“ *RSIS Commentaries*, 2020 <<https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/cms/global-health-security-covid-19-and-its-impacts-china-taiwan-mask-diplomacy-wooning-southeast-asia/#.X-9uWtgzY2w>> [Žiūrėta 2020 12 10].

¹⁰⁵ Reuters, *Pompeo says „significant“ evidence that new coronavirus emerged from Chinese lab*, 2020 <<https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-usa-pompeo-idUSKBN22F0SC>> [Žiūrėta 2020 12 10].

¹⁰⁶ The Star, *Stop exporting N95 masks to Canada, Trump administration tells U.S. manufacturer*, 2020 <<https://www.thestar.com/politics/federal/2020/04/03/stop-exporting-n95-masks-to-canada-trump-administration-tells-us-manufacturer.html>> [Žiūrėta 2020 12 10].

¹⁰⁷ Jenna Gibson, „COVID-19 Aggravates an Already Tense Korea-Japan Relationship.“ *The Diplomat*, 2020 <<https://thediplomat.com/2020/03/covid-19-aggravates-an-already-tense-korea-japan-relationship/>> [Žiūrėta 2020 12 06].

vien pandemijos plitimo stabdymas¹⁰⁸. Incidentas įvyko ir tarp Kosta Rikos bei Nikaragvos. Kosta Rikai išreiškus nepasitikėjimą Nikaragvos skelbiama COVID-19 statistika bei pareikalavus imtis griežtesnių priemonių pandemijai lokalizuoti¹⁰⁹, Nikaragvos valdantieji pasmerkė ir atmetė tokį teiginį, pavadindami jį „politiniais reikalavimais, kurie atspindi Kosta Rikos ksenofobinę ir rasistinę poziciją Nikaragvos atžvilgiu“¹¹⁰.

Tarptautiniai sveikatos santykiai, anot tarptautinių santykių teorijos autorių, iš esmės vystėsi pagal realistines linijas todėl, jog buvo motyvuoti „strateginių tarpusavio santykių tarp savimi suinteresuotų valstybių“¹¹¹. Ši bei kitos realizmo ir jo atšakų tezės tiksliausiai paaikškina tarptautinės sistemos ir jos subjektų sąveiką pandeminiu laikotarpiu, o šiame poskyryje aprašyti praktiniai pavyzdžiai tai iliustruoja.

1. 2. Liberalioji teorinė prieiga

Sugriuvus Sovietų Sąjungai bei pasibaigus Šaltajam karui bei Francis Fukuyamai išleidus savo politinės filosofijos knygą *The End of History And the Last Man* (1992), akademikų sluoksniuose buvo bepradedančios atsirasti nuotaikos, jog realistinis požiūris į tarptautinius santykius darosi neišvengiamai nebeaktualus. Liberalių demokratijų kūrimasis, pastebimas karų ir ginkluotų konfliktų sumažėjimas, argumentuojamas demokratinės taikos teorija¹¹² atrodė kaip svarūs argumentai šiai tezei. COVID-19 krizė, panašu, jog gali apsukti šachmatų lentą bei sukritikuoti liberaliąją prieigą, tuo pačiu gražinant realizmui jo prarastą relevantiškumą.

Nors liberalai tarptautiniuose santykiuose vartoja panašią kalbą kaip ir realistai, pamatinės jų idėjos skiriasi iš principo. Liberalioji teorija pabrėžia keturis svarbiausius tarptautinės sistemos motyvus: *tarpusavio priklausomumą, tarptautiškumą, tarptautinių institucijų augimą ir demokratiją*¹¹³. Tarptautinę sistemą ištikus krizei, valstybės privalo bendradarbiauti arba mokėti nebendradarbiavimo

¹⁰⁸ Justin McCurry ir Martin Farrer, „Coronavirus Quarantine Plans Ignite Row Between South Korea and Japan.“ *The Guardian*, 2020 <<https://www.theguardian.com/world/2020/mar/06/coronavirus-quarantine-plans-ignite-row-between-south-korea-and-japan>> [Žiūrėta 2020 12 05].

¹⁰⁹ Hector Guzman, „Nicaragua-Costa Rica coronavirus dispute stalls hundreds of trucks at border.“ *Reuters*, 2020 <<https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-costa-rica-nicarag-idUSKBN22Y2HR>> [Žiūrėta 2020 12 05].

¹¹⁰ Buffet Institute for Global Affairs, *Borders, Commerce, and COVID-19: The Tense Relations between Costa Rica and Nicaragua*, 2020, <<https://www.northwestern.edu/abroad/about/news/borders,-commerce,-and-covid-19-the-tense-relations-between-costa-rica-and-nicaragua.html>> [Žiūrėta 2020 12 05].

¹¹¹ Jennifer Ruger, „Normative Foundations of Global Health Law.“ *Georgetown Law Journal*, 2008, 96(2), 435.

¹¹² **Demokratinės taikos teorija** yra teorija, pagrįsta prielaida, jog liberalios demokratinės valstybės niekada (arba beveik niekada) nekariauja su kitomis demokratinėmis valstybėmis.

¹¹³ Basur ir Kliem, 4, cituojant Michael Doyle ir Stefano Recchia, „Liberalism in International Relations.“ Kn. Leonardo Morlino (sud.) *International Encyclopedia of Political Science*, Los Angeles:Sage, 1434-1439 ir Joseph Nye, „Neorealism and Neoliberalism.“ *World Politics*, 1988, 40, 235-251.

kainą. Pasaulinė ekonomika yra globalus, tarpusavyje susijusių dedamųjų, tokių kaip prekyba, gamyba, finansai, fenomenas. Rodosi, tam, kad veiktų mechanizmas, visos girmos privalo būti operatyvios. Iš šios perspektyvos žvelgiant, valstybės, kilus pandemijai, šiuo mechanizmu turėtų naudotis kaip tarpusavio pagalbos ir bendradarbiavimo katalizatoriumi. Jos privalo dalintis, prekiauti savo intelektine ir fizine nuosavybe tam, jog atremtų nenumatytus globalios pandemijos smūgius¹¹⁴. COVID-19 pandemijos metu valstybių atsakas turėjo tokių užuomazgų, tačiau nepakankamai, jog būtų galima validžiai taikyti šią teorinę prieigą tai analizuojant.

Nors valstybių atsake į pandemiją būta kooperacijos užuomazgų¹¹⁵, absoliučiai mažoji jos dalis pastebima vyriausybinio lygmeniu. Kooperacija akivaizdesnė pilietinių visuomenių lygmenyje, o ypač tarp mokslininkų. COVID-19 protrūkis suteikė stimulo beprecedentiniam kiekiui bendrų tyrimų, nors tam, jog šie galėtų sklandžiai vykti, tyrėjai turėjo apeiti standartines veiksmų procedūras bei išslaptinti savo turimus duomenis¹¹⁶. Visgi, vyriausybinio lygmeniu pastebima daugiau stagnacijos. Tai ypatingai nesunkiai identifikuojama tarptautinėse institucijose, kurias liberalai mato kaip tarptautinės tvarkos ašis. 2020 metų kovo mėnesį G7 valstybės nesugebėjo suorganizuoti šalies vadovų lygio susitikimo, o jį pakeitė užsienio reikalų ministrų susitikimas, kuriame susitarta daryti „tai, kas būtina“ (angl. whatever is necessary) tam, kad būtų suvaldyta ekonominė krizė. Valstybės taip pat nepasiekė konsensuso dėl Kinijos kaltumo dėl COVID-19 protrūkio¹¹⁷. G20 taip pat nepademonstravo sėkmingos kooperacijos pavyzdžio¹¹⁸. Institucija, atsidūrusi pačiame pandemijos valdymo centre – Pasaulio sveikatos organizacija, pademonstravo susiskaldymą, nekompetenciją ir šališkumą, nesugebėjimusi laiku paskelbti pandemijos plitimo pradžios. Kontroversiją didino faktas, jog kitos valstybės išreiškė susirūpinimą, jog taip įvyko ne be Kinijos įsikišimo¹¹⁹.

Identifikuoti įvykius ir procesus, kurie nugultų liberalizmo teorijos rėmuose, nėra lengva. Gerokai lengviau tai padaryti bandant šią teoriją sukritikuoti. Kadangi realizmo bei liberalizmo teorijos iš esmės

¹¹⁴ Ten pat, 5.

¹¹⁵ Tribune, *US in talks with India, other 'friends' to restructure global supply chains: Pompeo*, 2020, <<https://www.tribuneindia.com/news/nation/us-in-talks-with-india-other-friends-to-restructure-global-supply-chains-pompeo-78487>> [Žiūrėta 2020 12 12].

¹¹⁶ Matt Apuzzo ir David Kirkpatrick, „Covid-19 Changed How the World Does Science, Together.“ *The New York Times*, 2020, <https://www.nytimes.com/2020/04/01/world/europe/coronavirus-science-research-cooperation.html?campaign_id=2&emc=edit_th_200402&instance_id=17267&nl=todaysheadlines®i_id=30381051&segment_id=23587&user_id=fa090cc506ce13db9a05faea5d295a62> [Žiūrėta 2020 12 13].

¹¹⁷ Basrur ir Kliem, 6.

¹¹⁸ Tom Chodor, „Missing In Action: The G20 in the Covid Crisis.“ *The Interpreter*, 2020, <<https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/missing-action-g20-covid-crisis>> [Žiūrėta 2020 12 05].

¹¹⁹ Rajesh Basrur, „Covid-19: Transnational Cooperation in the Epistemic Community.“ *The Takshashila Institution*, 2020, <<https://takshashila.org.in/covid-19-transnational-cooperation-and-the-epistemic-community/>> [Žiūrėta 2020 12 05].

yra polinės priešingybės, galima konstruoti argumentą, jog bet koks įvykis ar procesas, teisingai nuspėtas realizmo teorinės prieigos, gali būti laikomas kaip tiesioginė kritika liberalizmui, todėl galima referuoti į aukščiau esančiame poskyryje pateiktus argumentus.

Menkos kooperacijos reiškinių priežasčių ieškoti bando Basrur ir Kliem, klausdami kodėl atsitiko būtent taip? Todėl, anot autorių, jog *tarpusavio priklausomybė automatiškai negarantuoja bendradarbiavimo*¹²⁰. Jie kelia hipotezę, jog COVID-19 protrūkis valstybėms nesukelia pakankamai didelio egzistencinio pavojaus, jog šios būtų „priremtos prie sienos“ ir imtųsi bendradarbiavimo. Tokiu pavojumi autoriai laiko dviejų branduolinių valstybių buvimą netoli karo slenksčio taip, kaip buvo Šaltojo karo metu¹²¹. Demokratinės taikos teorijoje akcentuojama demokratiškos valstybių tarpusavio kooperacija iš esmės neišlenda iš karo/taikos rėmų. Dabartiniame kontekste galima matyti, jog išsivysčiusios demokratinės valstybės Europoje ir Šiaurės Amerikoje dalyvauja nulinės sumos žaidime dėl resursų bei neužsiiminėjo kolektyviniais veiksmais¹²². Viską susumavus, liberali teorinė prieiga negali daug pasiūlyti bandant paaiškinti silpną tarptautinį bendradarbiavimą.

1.3. Konstruktyvistinė teorinė prieiga

Konstruktyvizmas tarptautiniams santykiams siūlo fundamentaliai skirtingą prieigą negu dvi prieš tai apžvelgtos teorijos. Jis atsisako tokių sąvokų kaip tarpusavio priklausomybė, demokratija, tarptautinės institucijos, racionalumas. Jis taip pat nustumia į paraštes valstybę, kaip pagrindinį ir vienintelį tarptautinių santykių veikėją, o anarchija, pasak Wendto, tiesiog yra tai, kaip valstybės ją supranta¹²³. Visgi, ši teorija nėra vienalytė. Ji vienija įvairių ontologinių preferencijų mokslininkus – valstybcentristus, institucionalistus, struktūralistus¹²⁴. Konstruktyvizmas pabrėžia tikėjimo struktūrų, identitetų, rolių svarbą ir sako, jog tarptautiniai veikėjai veikia atsižvelgdami į esamos realybės bei atsakymo į minėtąją realybę konsensusą¹²⁵. Šios paradigmos populiarėjimas tyrėjų tarpe pastebimas nuo

¹²⁰ Basrur ir Kliem, 4.

¹²¹ Ten pat, 4.

¹²² Edy Cohen ir Frank Musmar, „Coronavirus Reveals the Lack of Unity at the EU and the UN.“ *The Begin-Sadat Center For Strategic Studies*, 2020 <<https://besacenter.org/perspectives-papers/coronavirus-reveals-the-lack-of-unity-at-the-eu-and-the-un/>> [Žiūrėta 2020 12 05].

¹²³ Alexander Wendt, „Anarchy Is What the States Make of It: The Social Construction of Power Politics.“ *International Organization*, 1992, 46(2), 37.

¹²⁴ Alexander Wendt, „The Agent-Structure Problem in International Relations Theory.“ *International Organization*, 1987, 41, 337.

¹²⁵ Nicholas Onuf, *World of our making: rules and rule in social theory and international relations*, University of South Carolina Press: Columbia, 1989.

Šaltojo karo pabaigos¹²⁶. Visgi, ne visi autoriai sutinka su mintimi, jog COVID-19 pandemija yra tarptautinių santykių realistų triumfas. Stoeva, nepritarinama šiai minčiai teigia, jog dauguma globalią sveikatos politiką analizuojančių mokslininkų dirba konstruktyvizmo teorijos rėmuose¹²⁷.

Konstruktyvistinės teorinės priegos, kaip kritinės teorijos, vienas didžiausių skirtimų, lyginant su aukščiau apžvelgtomis problemomis sprendžiančiomis teorijomis, yra tai, jog konstruktyvistai neigia išorės stebėtojų galimybę prognozuoti ar nuspėti valstybių poelgi, remiantis objektyviais standartais. Valstybių poelgio, konstruktyvistai aiškina, negalima suprasti nepasitelkus tarptautinių santykių konteksto – idėjų, interesų ir identitetų, kurie formuoja tai, kaip tarptautinės sistemos objektai mato save ir kaip mato kitus¹²⁸. Valstybės dažnai koreguoja savo elgesį atsižvelgiant į tarptautines normas, kurios, laikui bėgant neišvengiamai keičiasi, evoliucionuoja. Nusistovėję tarptautiniai standartai ir normos tarnauja valstybėms kaip sistema, nusakanti, kaip turi elgtis „geros valstybės“, todėl jos paprastai sieks neišžengti iš gero elgesio sistemos rėmų, o toks elgesys laikui bėgant tampa mechanišku, net dalimi pačios valstybės identiteto¹²⁹. Šios taisyklės ir normos, visgi, turi logikos tik savo pačių kontekste. Kaip rašo Kratochwil, „šachmatų taisyklių nebūtų galima paimti ir pritaikyti jas žaidžiant šaškėmis, Monopolį ar pokerį todėl, jog jos neturėtų jokios logikos kitame kontekste¹³⁰“.

Tačiau, anot Paxton ir Youde, normos ir besitikimo valstybių elgesio faktorius nenusprendžia realaus elgesio¹³¹. Negebėjimas laikytis šių normų nereiškia, jog normos neegzistuoja ar to, jog tarptautiniams veikėjams jos nerūpi. Neginčytinas normų egzistavimas yra tai, jog valstybėms jas pažeidus, dažnai pastebimas bandymas pateisinti savo veiksmus ir paaiškinti kodėl taip buvo pasielgta. Valstybė neaiškintų, kodėl ji nesilaikė tam tikrų normų, jei nepripažintų jų egzistavimo¹³². Be to, jei kitos valstybės pasmerkia „nusikaltusią“ šalį, tai leidžia daryti prielaidą, jog tarptautinė bendruomenė vadovaujasi elgesio standartais, kurių, ji tikisi, jog valstybės laikysis. Todėl, čia svarbiu tampa ne pats normos pažeidimo faktas. Svarbu yra tai, kaip į nukrypimą nuo „normalaus elgesio“ reaguoja pats

¹²⁶ Stoeva, 101.

¹²⁷ Ten pat, 101.

¹²⁸ Paxton ir Youde, 6.

¹²⁹ Ten pat, 6.

¹³⁰ Friedrich Kratochwil, *Rules, norms, and decisions: On the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs*, Cambridge University Press: Cambridge, 1991, 33.

¹³¹ Paxton ir Youde, 6.

¹³² Friedrich Kratochwil ir John Ruggie, „International organization: a state of the art on an art of the state.“ *International Organization*, 1986, 40(4), 765.

pažeidėjas bei likusi tarptautinė bendruomenė. Tai mums aiškiai suponuoja, kokias vertybes puoselėja tarptautinė bendruomenė ir kaip jos keičiasi laikui bėgant¹³³.

Visa tai turi glaudų sąryšį su visuotine sveikatos politika ir pandemijų valdymu. Konstruktyvistai klausia, kokios idėjos ir kokios valstybių tapatybės veda link bendradarbiavimo ir, atvirkščiai, link konflikto? Pandemijos protrūkių metu, valstybės stabiliai demonstruoja nenorą pripažinti, jog ligos atvejai egzistuoja jų teritorijoje. Iš pirmojo žvilgsnio, žvelgiant racionaliai, tai nėra logiška. Greitas problemos identifikavimas reikštų didesnę ir greitesnę prieigą prie infekcijos stabdymo resursų. Visgi, žvelgiant iš konstruktyvistinės perspektyvos, valstybės yra nelinkusios dalintis kompromituojančia informacija paprasčiausiai dėl to, jog tai gali sudaryti prastą įspūdį kitoms valstybėms¹³⁴. Puiki to iliustracija yra Haičio ir Kenijos poelgis ŽIV protrūkio metu. Šios valstybės vengė pripažinti infekcijos atvejus savo teritorijoje todėl, jog tarptautinė norma tuo metu buvo kelionių ir prekybos ribojimas su viruso paveiktomis valstybėmis¹³⁵. Kiek naujesė istorinė iliustracija yra Kinijos Komunistų Partijos SARS protrūkio slėpimas nuo tarptautinės bendruomenės, siekiant išsaugoti tarptautinį prestižą. Mirtinam patogeniui plintant Guangdongo provincijoje, žiniasklaidos pranešimai apie jį buvo cenzūruojami, pacientams ir jų šeimoms nebuvo leista kalbėti viešai. Jei galiausiai šis klausimas iškildavo viešumoje, valdžia, nenorėdama kelti grėsmės ekonomikai ar „socialiniam stabilumui“, sumenkindavo jo svarbą. Informacija apie virusą buvo suteikiama tik Guangdongo provincijos medikams, bet ne medikams, dirbantiems kitose provincijose¹³⁶. Iš esmės analogiška situacija Kinijoje buvo stebima ir 2020 metų pradžioje, kai buvo cenzūruojama informacija apie pirmuosius COVID-19 atvejus, o vėliau, tarptautinei bendruomenei apie virusą sužinojus, imta falsifikuoti viruso plitimo skaičius¹³⁷.

Taigi, nors konstruktyvizmo prieiga, būdama kritine teorija negali nuspėti ir nebando nuspėti valstybių poelgio atsakant į pandemiją, todėl neturi praktinės naudos trumpuoju laikotarpiu, ji siūlo savo konceptus, pabrėždama kitų teorijų trūkumus. Iš esmės, pagrindinę konstruktyvizmo žinutę COVID-19 pandemijos kontekste galima dėlioti šitaip: *valstybių bendradarbiavimo trūkumas ištikus pandemijai*

¹³³ Ten pat, 6.

¹³⁴ Ten pat, 7.

¹³⁵ Alfred Fortin, „AIDS and the Third World: The politics of international discourse.“ *Alternatives: Global, Local, Political*, 1989, 14(2), 201.

¹³⁶ 15min, *Prisimenant SARS: kaip prieš 17 metų Kinija slėpė mirtiną virusą, o pasaulis nesuprato, kas vyksta*, 2020, <<https://www.15min.lt/ar-zinai/naujiena/idomus-pasaulis/prisimenant-sars-kaip-pries-17-metu-mirtinas-virusas-is-kinijos-irgi-sejo-baime-pasaulyje-1164-1266912>> [Žiūrėta 2020 12 06].

¹³⁷ BBC News, *Coronavirus: Why China's claims of success raise eyebrows*, 2020, <<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-52194356>> [Žiūrėta 2020 12 06].

nutiko ne todėl, jog tai neišvengiamai yra pasaulio, tokio, koks jis yra, materiali realybė, o todėl, jog ši mintis kilo iš realizmo mąstymo struktūros. Kitaip tariant, valstybės nesugeba bendradarbiauti, todėl, jog realizmas diktuoja, kad savipagalba turi būti prioritetas. Tokia pasaulėžiūra, pagal konstruktyvistus, yra realistų įdiegtas konstruktas, kurį, tam, jog būtų pasiekta kooperacija, yra būtina išgyvendinti¹³⁸.

1. 4. Feministinė teorinė prieiga

Kita kritinė teorija, savo kilme panaši į konstruktyvizmą, yra feministinė teorinė prieiga. Ji siekia nukreipti analitinį lęšį nuo vienadimensinės tarpvalstybinių santykių analizės, į tai, kaip tarpvalstybiniai veikėjai ir struktūros keičiasi ir yra keičiami stambesnių struktūrų¹³⁹. Šiuo būdu feminizmo teorija inkorporuoja marginalizuojamas žmonių grupes, kurios paprastai iškrenta iš generalinės tarptautinių santykių teorijos, todėl dažnai yra plačiau aprėpanti negu jos. Valstybė yra viena iš feminizmo analitinių kategorijų, tačiau ji nėra pagrindinė. Tradicinės teorijos dažnai remiasi Waltzo valstybių ir jų racionalių interesų siekimo sulyginimu su tuo, kaip elgiasi vyrai¹⁴⁰. Taip, anot Sylvester, tarptautinių santykių teorijos netiesiogiai sulygina racionalumą su vyriškumu, dėl ko, natūraliai, yra nuvertinama moterų svarba tarptautinėje erdvėje¹⁴¹.

Feministinė teorija yra aiškiai susijusi su visuotine sveikata ir ją įtakojančiais svarbiais, tačiau nebūtinai akivaizdžiais faktoriais. Remiantis socialiniais sveikatos determinantais, sąryšis tarp socialinės atskirties ir prastos sveikatos yra akivaizdus¹⁴². Lyčių dinamika ir socialinės atskirties efektai pasireiškia aibėje visuotinės sveikatos problemų. 2015-16 metų Zika viruso protrūkis Pietų Amerikoje tik paryškino lyties ir visuotinės sveikatos neatsiejamumą. Zika infekcija paprastai nesukelia didesnių sveikatos problemų, išskyrus vienu atveju – kai užsikrėtęs žmogus yra nėščia moteris¹⁴³. El Salvadoro vyriausybė patarė moterims nepastoti iki 2018 metų¹⁴⁴. COVID-19 pandemija taip pat neproporcingai stipriai

¹³⁸ Paxton ir Youde, 6.

¹³⁹ Ten pat, 7.

¹⁴⁰ Kenneth Waltz, *Man, the state, and war*. Columbia University Press: New York, 1959, 55.

¹⁴¹ Christine Sylvester, „The emperors’ theories and transformations: Looking at the field through feminist lens.“ Kn. C. Sylvester ir D. Pirages (sud.), *Transformations in the global political economy*, Palgrave: New York. 1990, 245.

¹⁴² Paxton ir Youde, 8.

¹⁴³ Tuo atveju, padidėja rizika, jog vaisius gims su mikrocefalija. Liga, pasireiškiančia abnormaliu smegenų vystymusi bei vizualiai mažesniu galvos dydžiu, sukeltu įvairių vystymosi problemų.

¹⁴⁴ Azam Ahmed, „El Salvador’s Advice on Zika Virus: Don’t Have Babies.“ *The New York Times*, 2016, <<https://www.nytimes.com/2016/01/26/world/americas/el-salvadors-advice-on-zika-dont-have-babies.html>> [Žiūrėta 2020 11 10].

paveikė sveikatos darbuotojus. Daugiau nei 12% visų, užsikrėtusiųjų infekcija, sudaro sveikatos darbuotojai. 70% visų sveikatos darbuotojų sudaro moterys¹⁴⁵.

Feminizmas, atliekantis tradicinių tarptautinių santykių teorijų kritiko funkciją, pats iš esmės vengia pateikti vienintelį ir nepakeičiamą mąstymo modelį, pakeisiantį egzistuojančias teorijas. Vietoje to, feministinė tarptautinių santykių teorija pabrėžia alternatyvius mąstymo modelius, racionalumo sąvokos praplėtimą ir žmonių, ne valstybių, tarpusavio priklausomybę¹⁴⁶. Feminizmas, kaip ir konstruktyvizmas, funkcionuoja per savo gebėjimą pasiūlyti kritinį mąstymą bei interseksionalumą disciplinai, o ne kaip nepriklausoma tarptautinių santykių teorija¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Think Global Health, *Feminist Foreign Policy and COVID-19*, 2020 <<https://www.thinkglobalhealth.org/article/feminist-foreign-policy-and-covid-19>> [Žiūrėta 2020 10 20].

¹⁴⁶ Jacqui True, „Feminism.“ Kn. Burchill, S. ir Linklater, A. (sud.), *Theories of international relations* (5th ed.), New York:Palgrave Macmillan, 2013, 255.

¹⁴⁷ Paxton ir Youde, 8.

2. Lietuvos ir Lenkijos santykių kontekstas: istorinė ir literatūrinė analizė

Geografija yra vienas esminių tarptautinių santykių dedamųjų, o geografinis artumas natūraliai suteikia prielaidų tiek santarvei ir produktyviai kooperacijai, tiek neapykantai bei priešpriešai. Lietuvos ir Lenkijos santykiai, skirtingais laikotarpiais, puikiai iliustruoja abu scenarijus. Nors šių šalių bendra praeitis, kaimynystė ir dabartiniai ryšiai yra apipinti įvairių stereotipų, neaiškumų, mitų bei skirtingų istorinių interpretacijų, šio lauko tyrėjai retai imasi tyrimų, kurie neabejotinai padėtų išgryninti per ilgą laikotarpį subrendusius ir iki šiol neatsakytus klausimus ir susidaryti aiškesnę vaizdą.

Visgi, esami moksliniai tyrimai ir kitokio pobūdžio tekstai, nors negausūs bei neretai metodologiškai nepakankami, gali padėti išgryninti Lietuvos ir Lenkijos santykių tyrimų lauką, supažindinti su kontekstu ir istoriškai reikšmingais įvykiais, kuriuos yra būtina suprasti, norint sėkmingai analizuoti šiuolaikinius valstybių santykius. Šio skyriaus uždavinys yra būtent toks. O tam, jog tai būtų galima atlikti pilnavertiškiau, priimtas sprendimas į konteksto apžvalgą inkorporuoti laiko horizontalę. Skirtingi Lietuvos ir Lenkijos dvišalių santykių etapai negali būti tiriami nepriklausomai vienas nuo kito, todėl ši istorinio konteksto apžvalga bus atliekama abiejų šalių santykius, pradedant nuo jų nepriklausomybės atkūrimo ir baigiant dabartiniu periodu, sugrupuojant į 6 etapus bei pasitelkiant to meto šaltinius bei retrospektyvias analizes.

Šios analizė yra skirta būti atspirties tašku analizuojant Lietuvos ir Lenkijos santykius COVID-19 pandemijos kontekste.

2.1. 1990-1992. Bendri tikslai, senos problemos

Iš vienos perspektyvos, abi pusės aiškiai suprato Sąjūdžio ir Solidarumo ideologinę giminystę, kadangi abu šie judėjimai įkūnija nacionalines revoliucijas prieš komunistinį režimą, prievarta primestą Sovietų Sąjungos¹⁴⁸. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę ir prasidėjus intensyviai Maskvos spaudimui, Lenkijos ministras pirmininkas Tadeusz Mozawiecki pasiūlė atlikti mediatoriaus vaidmenį konflikte tarp Lietuvos ir SSRS sostinių. Tai reiškia, jog Lenkijos vyriausybė *de facto* pripažįsta Lietuvą kaip suverenų tarptautinių santykių subjektą ir šio konflikto nelaiko SSRS vidaus reikalu¹⁴⁹. Tiek tuometinė Lenkijos valdžia, tiek tyrėjai pabrėžia, jog tuo metu tai buvo daugiausia, ką Lietuvai gali pasiūlyti

¹⁴⁸ Burant, 67.

¹⁴⁹ Ten pat, 73.

Lenkija, kadangi *de jure* nepriklausomybės pripažinimui buvo rimtų geopolitinių¹⁵⁰ ¹⁵¹, ekonominių ir saugumo trukdžių, nors Lenkijos visuomenė pasisakė už tokį sprendimą¹⁵².

Visgi, egzistuoja šaltinių, pabrėžiančių ne tokią pozityvią šio Lietuvos ir Lenkijos santykių epizodo pusę. Argumentuojama, jog abiejų valstybių nepriklausomybės susigrąžinimas tapo pretekstu „atgimti“ sovietinės okupacijos metu „išaldytą“ 1920-1939 metais neišspręstą Vilniaus klausimą¹⁵³. Nors šiuo laikotarpiu pastebima pozityvių veiksnių, kai kurių analitikų santykiai buvo vertinami kaip atvirai konfrontaciniai. Didžiausią įtampą kėlė lenkų tautinės mažumos atstovų, priklausiusių tuometei komunistinei nomenklatūrai, negatyvus vaidmuo Lietuvai atkuriant valstybingumą¹⁵⁴ ¹⁵⁵. Lietuvoje veikusių lenkų organizacijų požiūrį lietuvių ir lenkų tautų santarvės klausimu gerai iliustruoja signataro ir lenkų tautinės mažumos atstovo Česlav Okinčic istorija¹⁵⁶:

Iš pat pradžių, kai susikūrė Lietuvos lenkų sąjunga, pirmi mūsų naujo Prezidiumo žingsniai buvo nukreipti, o tai buvo 1989 m. pavasaris, Sąjūdžio link. Tai aš iniciavau susitikimus ir su ponu profesoriumi Landsbergiu, ir su ponu Čepaičiu, dar buvo ponas Ozolas, atsakingas už tautinius santykius, su kuriais mes kalbėjome įvairiomis bendros veiklos nepriklausomos Lietuvos labui temomis. Ir tam tikru momentu ponas Ozolas padarė didelę klaidą, kadangi aš buvau ne Lenkų sąjungos pirmininkas, bet vicepirmininkas, nes jis pasakė, kad tos mano iniciatyvos yra tokios geros, kad ko gero Okinčicas bus lenkų ir lietuvių susitarimo Lietuvoje krikštatėvis. Ir nuo to momento prasidėjo mano problemos Lenkų sąjungoje. Nuo to momento mane pradėta vertinti savotišku lenkų interesų Lietuvoje išdaviku, kad aš iki galo neatstovauju lenkų interesams, kad ne tame glūdi mūsų pagrindinis interesas.

Taigi, laikotarpis, trukęs 2 metus nuo Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo literatūroje analizuojamas dvejopai. Labai šilti Solidarumo ir Sąjūdžio epochos Lietuvos ir Lenkijos santykiai¹⁵⁷, iš

¹⁵⁰ Valionis et al, 4.

¹⁵¹ Burant, 78.

¹⁵² Ten pat, 78.

¹⁵³ Živilė Dambrauskaitė et al, 23.

¹⁵⁴ Valionis et al, 5.

¹⁵⁵ Šią išvadą puikiai iliustruoja 1991 metų kovo 17 d. vykęs referendumas dėl SSRS ateities. Jame itin dideliu aktyvumu pasižymėjo Šalčininkų rajonas, kurio gyventojai stipriai pasisakė už Sovietų Sąjungos tolimesnį gyvavimą, o tuo pačiu ir už Lietuvos buvimą joje.

¹⁵⁶ Ryšard Maceikianec, „Sąjūdis: początek strategicznego partnerstwa. Sąjūdis – Solidarność: strategicznės partnerystės pradžia.“ 2014, <<http://www.pogon.lt/opinie-nomone/1512-istraukos-is-knygos-sajudis-poczatek-strategicznego-partnerstwa-sajudis-solidarnosc-strategines-partnerystes-pradzia.html>> [Žiūrėta 2020 01 03].

¹⁵⁷ Vaščenkaitė, *Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė*, 127

esmės inspiruoti giminingos šių judėjimų geopolitinės ir moralinės doktrinos, buvo stabdomi konfrontacinio lenkų tautinės mažumos santykio su Lietuvos valstybe¹⁵⁸.

2. 2. 1992-1994. Pereinamasis periodas

Literatūroje šis periodas išskiriamas kaip lengvo atšilimo, tačiau nėra sutariama dėl lūžio priežasties. Vieni šaltiniai lūžį identifikuoja 1992-ųjų sausį, Lietuvai ir Lenkijai pasirašius „Deklaraciją dėl draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo“, vadindami tai pretekstu „dvišalius santykius pradėti konstruoti pragmatinio konsensuso pagrindu“¹⁵⁹, tačiau pripažindami šioje deklaracijoje paliktą punktą, leidžiantį „abiems tautoms vertinti bendrą abiejų valstybių istoriją skirtingai“ kaip suteikiantį prielaidą spekuliuoti istorinių įvykių reikšme dvišaliuose santykiuose¹⁶⁰.

Kitą šio santykių epizodo interpretaciją pateikia Valionis et al. Kaip lūžio tašką jie mini 1992 m. lapkričio mėnesį, po Lenkijos valdžios spaudimo, įvykusius Vilniaus bei Šalčininkų rajonų rinkimus į vietinę tarybą, po kurių „dvišaliai santykiai tapo pastebimai šiltesni“¹⁶¹. Tiesa, nors 1992 sausio 13 d. Deklaracijos svarba nėra neigiama, į ją labiau žvelgiama kaip į 1994 m. „Sutarties dėl draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo“ preliudiją¹⁶², o šio fakto nekvestionuoja ir kiti ekspertai¹⁶³.

Nors literatūroje laikotarpis nuo 1992 iki 1994 identifikuojamas kaip lengvo atšilimo periodas, galima pastebėti, išskirtinio dėmesio literatūra jam neskiria. Todėl darytina išvada, jog tai yra tarpinis periodas tarp dviejų reikšmingų datų, kuriame Lietuvos ir Lenkijos santykiai labiau „plaukė pasroviui“ negu buvo abiejų pusių proaktyviai plėtojami.

2. 3. 1994-2004. Strateginė partnerystė

Dešimties metų laikotarpis, trukęs nuo 1994 m. „Sutarties dėl draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo“ pasirašymo iki abiejų valstybių įstojimo į ES ir NATO yra konsensu su įvardijamas kaip „išskirtinio šalių suartėjimo“¹⁶⁴ ar „strateginės partnerystės“¹⁶⁵ laikotarpis, o sutarties

¹⁵⁸ Dambrauskaitė et al, 23.

¹⁵⁹ Ten pat, 23.

¹⁶⁰ Ten pat, 24.

¹⁶¹ Valionis et al, 6.

¹⁶² Ten pat, 6.

¹⁶³ Ivanauskas, 6.

¹⁶⁴ Vaščenkaitė, *Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė*, 129.

¹⁶⁵ Dambrauskaitė et al, 24.

pasirašymas tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje buvo vertinamas kaip įvykis, turėjęs neeilinę svarbą dvišalių santykių formavime¹⁶⁶.

Tačiau, tuomečiai šaltiniai kėlė logišką klausimą – „kas toliau?“. Kaip išnaudoti pozityvią energiją, atsiradusią abiejų šalių visuomenėse bei palankų tarptautinės nuomonės požiūrį, kilusį dėl šios sutarties pasirašymo¹⁶⁷? Pati sutartis savaime nesuponuoja kardinaliai pozityvesnio tolimesnio valstybių santykio¹⁶⁸. Tam, jog dvišalė darbotvarkė galėtų progresuoti, buvo būtinas sekantis žingsnis priekin. Nors nuo 1995 m. prasidėjo reguliarūs susitikimai ir konsultacijos tarp abiejų šalių užsienio reikalų ministerijų regioninės kooperacijos ir integracijos į Vakarų struktūras klausimu¹⁶⁹, tačiau tarp tyrėjų nekyla ginčų, jog minėtuoju žingsniu ir dvišalės partnerystės kulminacija tapo 1997 metai, kai Lietuva ir Lenkija įtvirtino savo strateginę partnerystę^{170 171 172 173 174}. Šios strateginės partnerystės ir naujo bendradarbiavimo etapo galutinis taškas – visiškas abiejų šalių integravimasis į NATO ir Europos Sąjungą¹⁷⁵, Lenkijai prisiimant lyderės ir pagalbininkės vaidmenį. „Lenkijos parama Lietuvos integracijai į Vakarų struktūras buvo vienareikšmiška ir lemiamą. Tuo metu buvo akivaizdu, kad Lenkijai narystė NATO bus pasiūlyta jau per pirmąjį plėtros etapą, o Lietuvai teks laukti naujo plėtros etapo, tačiau Lenkija laikėsi nuostatos, jog Lietuvos narystė NATO yra būtina.¹⁷⁶“

¹⁶⁶ Valionis et al, 8.

¹⁶⁷ Ten pat, 8.

¹⁶⁸ Iki 1994 m. balandžio mėnesio Lietuvos ir Lenkijos „Sutarties dėl draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo“ buvo pasirašyta 10 ekonominio, diplomatinio bei transporto ir susisiekimo pobūdžio dvišalių sutarčių. Tarp svarbiausių jų yra 1992-01-13 „Konsulinė konvencija tarp Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos“, 1992-03-18 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės tarptautinių pervežimų automobiliais sutartis“, 1992-07-07 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl geležinkelių susisiekimo per valstybinę sieną“, 1992-09-28 „Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl investicijų skatinimo ir abipusės apsaugos“, 1992-10-27 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės civilinio oro susisiekimo sutartis“, 1993-12-30 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bevizinio važiavimo“ ir kt. (Šaltinis: Lietuvos Respublikos Užsienio Reikalų Ministerija, <<https://www.urm.lt/default/lt/lenkija>> [Žiūrėta 2020 01 13])

¹⁶⁹ Stephen Burant, „Lithuania's Place in Poland's Foreign Policy“ *Iš V World Congress for Central and East European Studies konferencijos*, Varšuva, 1995, 29

¹⁷⁰ Vaščenkaitė, *Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė*, 128.

¹⁷¹ Valionis et al, 11.

¹⁷² Dambrauskaitė et al, 7.

¹⁷³ Sirutavičius, 1

¹⁷⁴ Šio įvykio svarbą iliustruoja tai, jog Lietuva yra pasirašiusi tik 2 dokumentus, kuriuose dvišaliai santykiai yra apibūdinami kaip strateginė partnerystė – 1997 m. su Lenkija bei 2009 m. su Prancūzija. Tiesa, Prancūzijos atsiradimas šiame sąraše trumpame strateginių partnerystės sąraše sietinas su tuo, kad tuometinis Prancūzijos prezidentas Nicolas Sarkozy buvo pamėgęs strateginės partnerystės sąvoką bei jos įtvirtinimą politinėmis deklaracijomis ir dvišalėmis sutartimis, kurios buvo pasirašytos su daugeliu valstybių.

¹⁷⁵ Vaščenkaitė, *Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė*, 134.

¹⁷⁶ Dambrauskaitė et al, 7.

1994 – 2004 m. Lenkijos ir Lietuvos santykių atšilimo laikotarpiu tautinių mažumų problemos niekur nedingo, tačiau svarbu pažymėti, jog šiuo laikotarpiu Lenkija beveik visiškai neeskalavo lenkų tautinės mažumos Lietuvoje klausimo. Tai parodo, jog esant vienam, išskirtinės reikšmės ir svarbos bendram geopolitiniam tikslui, problemos, kurios buvo laikomos kone pagrindinėmis abiejų valstybių nesantaikos priežastimis, gali būti nustumtos į paraštes. Anot Galinos Vaščenkaitės, tiek lenkų tautinės mažumos Lietuvoje problema, tiek aštri politinių lyderių retorika yra įtampų rezultatas ir atspindys, o ne problemų kilmės šaltinis¹⁷⁷.

2. 4. 2004-2007. Šilti asmeniniai vadovų santykiai

Šis laikotarpis nusipelno būti išskirtas ne todėl, jog Lietuvos ir Lenkijos santykiuose įvyko esminis lūžis, tačiau todėl, jog jis įvyko Lenkijos užsienio politikos kryptyje. Įstojus į Europos Sąjungą, Lenkijoje prasidėjo savita ES „atmetimo“ reakcija¹⁷⁸. Tuo metu Lenkijoje ministro pirmininko ir prezidento pareigas užėmęs brolių Kačynskių tandemas, vedinas lenkiškosios *prometeizmo*¹⁷⁹ politinės doktrinos, vykdė konfrontacinę politiką ES atžvilgiu. Konfrontaciniai santykiai su didžiausiais Lenkijos kaimynais (o tuo pačiu, anot brolių Kačynskių, ir didžiausiais istoriniais priešais), Vokietija ir Rusija, suaktyvino sąjungininkų paiešką tarp naujųjų ES narių¹⁸⁰. Natūralu, jog viena didžiausių Lenkijos sąjungininkų šiuo laikotarpiu ir toliau išliko Lietuva. Egzistavo ir keli papildomi faktoriai, padėję Lietuvai ir Lenkijai šiuo laikotarpiu išlaikyti itin artimus santykius:

- Itin šilti asmeniniai abiejų valstybių vadovų, Valdo Adamkaus ir Lecho Kačynskio, santykiai;
- Destabilizuojanti brolių Kačynskių vidaus ir užsienio politika trukdo Lenkijai įgyvendinti savarankiškos ir konsoliduotos iniciatyvos Rytų erdvėje, todėl Lietuva tampa artimiausia Lenkijos sąjungininke skatinant demokratizacijos procesus Rytuose;
- Šiuo laikotarpiu Lenkija tampa pagrindine investuotoja Lietuvos energetikos sektoriuje („PKN Orlen“ įsigyja „Mažeikių Naftą“). Taip pat Lenkija pastebimai suaktyvėja

¹⁷⁷ Vaščenkaitė, *Lithuanian-Polish Relations After 2004*, 76.

¹⁷⁸ Dambrauskaitė et al, 24.

¹⁷⁹ Teorija, sukurta Jozefo Pilsudskio XX amžiaus pradžioje. Pagal ją, Lenkijos užsienio politikos prioritetas yra silpninti carinės Rusijos ir visų jos vėlesnių teisių perėmėjų (Sovietų Sąjungos, šiuolaikinės Rusijos) įtaką, skatinant etninių nacionalinių judėjimų Rusijos teritorijoje plėtrą ir nepriklausomų valstybių, Lenkijos sąjungininkų, atsiradimą. (Dambrauskaitė et al, p. 22)

¹⁸⁰ Gallina Nicole, „Political Elites in Eastern Central Europe: Paving the Way for „Negative Europeanisation?“.“ *Contemporary European Studies*, 2007, 2(2), 90.

energetikos politikoje, pasiūlo NATO ir ES valstybėms energetinio saugumo pakto (energetikos srities NATO atitikmenį) idėją, aktyviai priešinasi Vokietijos ir Rusijos „Nord Stream“ dujotiekio projektui.¹⁸¹

2. 5. 2007-2016. Lenkijos užsienio politikos revizija

Didelę pozityvią įtaką aukščiau aprašytame Lietuvos – Lenkijos santykių etape turėję asmeniniai abiejų šalių vadovų santykiai šiame etape išliko ne mažiau svarbūs, tačiau Donaldui Tuskui tapus ministru pirmininku, o Radoslavui Sikorskiui užsienio reikalų ministru, didelė dvišalės darbotvarkės priklausomybė nuo lyderių retorikos tapo neigiamu faktoriumi. Visgi, Vaščenkaitės mintis, jog aštri lyderių retorika yra gilesnių problemų refleksija o ne problema kaip tokia, gali turėti pagrindo.

Liberaliosios Pilietinės Platformos partijos lyderiai Donaldas Tuskas bei Radoslavas Sikorskis *Giedroyco-Mieroszewskio* doktriną interpretavo ir implementavo kiek kitaip, nei tai darė broliai Kačynskiai ar kairiosios Lenkijos politinės jėgos. Lenkijos viešojoje erdvėje R. Sikorskis dažniausiai vertinamas kaip vadinamosios *Piastų* politinės koncepcijos šalininkas, todėl į valdžią atėjus šiai vyriausybei buvo iš esmės revizuota Lenkijos užsienio politika, regionines partneres, tokias kaip Višegrado šalys ir Lietuva, nustumiant į paraštes bei daugiau resursų alokuojant santykių su Prancūzija ir Vokietija (o kiek vėliau ir Rusija) stabilizavimui¹⁸².

Šiuoju laikotarpiu ekspertai išskiria 4 geopolitinius pasvarstymus ir idėjas, galimai „užšaldžiusius“ Lietuvos ir Lenkijos strateginę partnerystę:

- 1) Padidėjęs Lenkijos politinis „svoris“ Europos Sąjungoje bei su tuo susiję pokyčiai Lenkijos geopolitinėje orientacijoje. Pagal objektyvius kriterijus (dydi ir ekonomiką) ši šalis tapo viena iš įtakingiausių ES. Tuo tarpu, analitikai tvirtina, jog šiuo laikotarpiu Lietuva nesugebėjo rasti bendrų su Lenkija vardiklių ir nesėkmingai reagavo į vis didėjančią jos įtaką.

¹⁸¹ Dambrauskaitė et al, 24.

¹⁸² Andžej Pukšto et al, 117.

- 2) Radoslavo Sikorskio inicijuotas¹⁸³ Rusijos – Lenkijos santykių „perkrovimas“. Rusijos ir Lenkijos santykiai ypatingai atšilo po 2010 m. Smolensko katastrofos, kurioje žuvo prezidentas Lechas Kačynskis bei didelė Lenkijos politinio elito dalis.
- 3) Padidėjęs Lietuvos užsienio politikos dėmesys Šiaurės šalims. Šiaurės dimensijos atsiradimas Lietuvos užsienio politikoje iš dalies atsirado dėl besikeičiančių Lenkijos geopolitinių vektorių bei Estijos sėkmės istorijos. Tiesa, šiai idėjai yra randama kontrargumentų, jog kooperacija su artimais ES partneriais nėra žaidimas, kuriame gali būti tik laimėtojai arba pralaimėtojai. „Stiprinant ryšius su Šiaurės šalimis neanuliuoja, tačiau, atvirkščiai – papildoma santykius su Lenkija.“¹⁸⁴
- 4) Sėkmingas Rusijos „skaldyk ir valdyk“ užsienio politikos implementavimas Rytų ir Vidurio Europoje. Lietuvos ir Lenkijos santykių prastėjimas visų pirma yra naudingas Rusijai, kuri yra suinteresuota stagnuoti šių dviejų šalių aljansą, kuris gali būti pajėgus konsoliduoti kitas geopolitiškai panašiai orientuotas regiono valstybes ir taip sudaryti pakankamą atsvarą Rusijai (ypatingai su Jungtinių Amerikos Valstijų pagalba). Visgi, vien faktas, jog Rusijai yra naudingas Lietuvos ir Lenkijos susiskaldymas, nepaaiškina, kodėl buvo taip lengvai pasiduota Rusijos „skaldyk ir valdyk“ metodui¹⁸⁵

186

Visgi, ieškant naujausiojo Lietuvos ir Lenkijos santykių „ledynmečio“ priežasčių, dėmesį vertėtų atkreipti ne vien į Lenkijos, tačiau ir į Lietuvos politinės lyderystės kaitą, ypatingai prezidento poste. Lyginant Valdo Adamkaus bei Dalios Grybauskaitės *modus operandi* santykiuose su Lenkija, galima pastebėti esminių skirtumų. D. Grybauskaitės metodas yra labiau pragmatiškas, mažiau asmenišką negu Valdo Adamkaus.

2. 6. 2016 - dabar. Naujasis atšilimas?

Kaip viena iš šio baigiamojo magistro darbo nišų įvade yra minimas faktas, jog nuo 2015 metų bet kokie moksliniai darbai Lietuvos – Lenkijos santykių tema, nustoja būti publikuojami. Šiame etape, kuris

¹⁸³ Dick Krickus, “Barack Obama and the Security in the Eastern Baltic Sea Region”, *Lithuanian Annual Strategic Review 2010-2011*, Vilnius: Military Academy of Lithuania, 2011, 18.

¹⁸⁴ Eitvydas Bajarūnas, “Cooperation of Nordic-Baltic Countries on Security and Defence”, *Lithuanian Annual Strategic Review 2012-2013*, 11, 2013, 118.

¹⁸⁵ Vaščenkaitė, *Lithuanian-Polish Relations After 2004*, 77-79.

¹⁸⁶ Vaščenkaitė, *Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė*, 130-132.

laiko atžvilgiu iš esmės sutampa su mokslinės literatūros Lietuvos – Lenkijos tema stagnacija, kaip pagrindiniais šaltiniais tenka naudotis politikos apžvalgininkų komentarais, lyderių kalbomis, žiniasklaida.

Šio laikotarpio pradžioje pastebimas vienas ryškesnių santykių pagerėjimų nuo abiejų valstybių nepriklausomybės atgavimo. Ilgą laiką šalių bendravimas buvo šaltas, nevyko aukštų vadovų susitikimai, bet Sauliaus Skvernelio susitikimas su tuometine Lenkijos premjere Beata Szydlo, 2018 m. įvykęs prezidento Andrzejaus Dudos apsilankymas Lietuvos valstybės atkūrimo iškilmėse, tarparlamentinės asamblėjos posėdžiai rodo, kad santykiai keičiasi¹⁸⁷.

A. Kubilius šiuo laikotarpiu rašo, jog Lietuvos santykiai su Lenkija „šiuo metu yra pastebimai pagerėję¹⁸⁸“. Iš turimų šaltinių galima susistemizuoti šias santykių gerėjimo priežastis:

- **Nauji politiniai lyderiai.** Nuo 2015 metų į valdžią Lenkijoje atėjusi „Teisės ir teisingumo“ partija pradėjo vystyti gerokai šiltesnius santykius su Lietuva. Daug prie santykių gerinimo prisidėjo ir 2016 m. ministru pirmininku tapusio Sauliaus Skvernelio asmuo, jo 2017 m. įvykęs vizitas į Lenkiją¹⁸⁹.
- **Lenkijos pragmatizmas, bandymas užsitikrinti palaikymą ES institucijose.** Europos Sąjungai pagrasinus Lenkijai sankcijomis už teisės viršenybės nesilaikymą, Lietuva tapo vienintele ES nare, palaikančia Lenkiją. Lietuva yra vienintelis balsas, kuris ES neleis Lenkijos atžvilgiu taikyti sankcijų¹⁹⁰. Lenkija tai supranta ir jos užsienio politika Lietuvos atžvilgiu yra atitinkama.
- **Bendras grėsmių suvokimas.** Tiek Lietuva, tiek Lenkija, pagrindiniu saugumo iššūkiu laiko Rusiją. Todėl dvišalis bendradarbiavimas yra intensyviausias gynybos srityje¹⁹¹. Iš to

¹⁸⁷ Andrius Balčiūnas, „Lenkijos ir Lietuvos santykiai: šyla, bet džiaugtis dar anksti.“ *LRT*, 2019, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/245281/lenkijos-ir-lietuvos-santykiai-syla-bet-dziaugtis-dar-anksti>> [Žiūrėta 2020 12 12].

¹⁸⁸ Andrius Kubilius, „Apie sanykius su Lenkija“ *15min*, 2018, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/andrius-kubilius-apie-santykius-su-lenkija-18-922650>> [Žiūrėta 2020 01 15].

¹⁸⁹ 15min, *Lenkijos žiniasklaidos reakcija po Sauliaus Skvernelio vizito: „Daug žadantis nubudimas“*, 2017, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lenkijos-ziniasklaidos-reakcija-po-sauliaus-skvernelio-vizito-daug-zadantis-nubudimas-56-849790>> [Žiūrėta 2020 12 05].

¹⁹⁰ Andrius Balčiūnas, „Lenkijos ir Lietuvos santykiai: šyla, bet džiaugtis dar anksti.“ *LRT*, 2019, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/245281/lenkijos-ir-lietuvos-santykiai-syla-bet-dziaugtis-dar-anksti>> [Žiūrėta 2020 12 12].

¹⁹¹ Ten pat

kyla ir dar vienas bendras užsienio politikos vektorius: demokratizacijos skatinimas rytuose¹⁹².

- **Bendri energetiniai interesai.** Politologai teigia, jog tai yra vienas didžiausių prioritetų dvišalėje darbotvarkėje. Šioje srityje yra daug daroma ir planuojama, siekiant atsiskyrimo nuo Rusijos dujų ir naftos rinkų¹⁹³.

2.7. Strateginė partnerystė teorijoje ir praktikoje

Tam, jog būtų galima ištirti COVID-19 pandemijos įtaką Lietuvos ir Lenkijos strateginiams santykiams, natūralu, jog būtina naudoti teorija kaip atspirties tašku. Šiame poskyryje, naudojantis tarptautinių santykių literatūra, yra apibrėžiama strateginės partnerystės sąvoka, tokia, kokia bus naudojama baigiamojo magistro darbo tyrime.

Czechowska išskiria 4 būtinas ir 3 pakankamas sąlygas tam, jog tarpvalstybinius santykius būtų galima laikyti strategine partneryste. Pirmoji (1) būtina sąlyga yra abipusiškumas. Abi valstybės turi savo laisva valia pasirinkti bendradarbiauti, vadovautis abipusės pagarbos, lygybės ir ištikimybės principais; (2) minimali būtina strateginių tikslų konvergencija, patvirtinta abiejų partnerių oficialiuosiuose diskursuose; (3) tarpusavyje derantis suvokimas apie bendrą naudą ir tai, jog valstybių siekiami tikslai nebūtų pasiekti taip efektyviai, veikiant individualiai; (4) ilgojo laikotarpio bendradarbiavimo orientacija, progresyviai gilėjantis strateginis bendravimas. Visgi, tam, kad dviejų valstybių strateginė partnerystė nekeltų abejonių, Czechowska teigia, rekomenduotina atitikti ir 3 pakankamas sąlygas: (5) aiškus jaučiamas suvokimas, jog santykiai yra privilegijuoti/ypatingi. Didesnis (nei įprastai) bendravimo intensyvumas (susitikimai vyriausybinio ir biurokratinio lygmeniu) bei privilegijuotos ekonominės sąsajos; (6) išvystytos bendradarbiavimo struktūros įvairiuose lygmenyse – nuo vyriausybinių iki kultūrinio ir visuomeninio; (7) jaučiama bendradarbiavimo dvasia, leidžianti sklandžiai spręsti problemas¹⁹⁴.

¹⁹²LRT, *AP skelbia, kad Lietuva tapo lydere sprendžiant krizę Baltarusijoje*, 2020, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1210343/ap-skelbia-kad-lietuva-tapo-lydere-sprendziant-krize-baltarusijoje>> [Žiūrėta 2020 12 10].

¹⁹³ Andrius Balčiūnas, „Lenkijos ir Lietuvos santykiai: šyla, bet džiaugtis dar anksti.“ *LRT*, 2019, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/245281/lenkijos-ir-lietuvos-santykiai-syla-bet-dziaugtis-dar-anksti>> [Žiūrėta 2020 12 12].

¹⁹⁴ Lucyna Czechowska, „The concept of strategic partnership as an input in the modern alliance theory.“ *The Copernicus Journal of Political Studies*, 2013, 2(4) 80-81.

Lietuvoškoje literatūroje Vladas Sirutavičius strateginę partnerystę apibrėžia kaip dvišalę partnerystę, pasižyminčią tokiomis charakteristikomis¹⁹⁵: (1) puikūs politiniai santykiai aukščiausiuoju lygiu (taip pat intensyvūs mėginimai juos institucionalizuoti); (2) intensyvus sektorinis bendradarbiavimas; (3) dvišaliai santykiai vertinami kaip „puikūs“ arba „labai geri“ visuomenių lygmeniu. Dar arčiau prie tyrimo problemos privesti padeda Dambrauskaitė et al¹⁹⁶:

Pažymėtina, kad V. Sirutavičius tokį strateginės partnerystės apibrėžimą formuluoja remdamasis 1993–2003 metų Lietuvos ir Lenkijos santykių empirika. Autorius pažymi, kad strateginės partnerystės formavimasis ir tęstinumas priklauso nuo tam tikrų išteklių, kuriais disponuoja abi sąveikaujančios valstybės, bei nuo tarptautinio konteksto. Atkreiptinas dėmesys, kad tokiam strateginės partnerystės apibrėžimui stinga esminio elemento – bendrų iššūkių ir tikslų. Jų nebuvimas nėra atsitiktinis.[...] Pagrindinis skirtumas tarp „analogiškos saugumo problemos“ ir „bendro saugumo iššūkio“ neatsiejamas nuo tokių problemų traktavimo: bendri iššūkiai vertinami kaip problemos, kurias sprenžiant bendradarbiavimas sukuria pridėtinę vertę, taigi ir konstruktyvų pagrindą tvariam bendradarbiavimui, nepaisant to, ar dalyvauja daugiau veikėjų, ar ne.

¹⁹⁵ Sirutavičius, 4

¹⁹⁶ Dambrauskaitė et al, 5

3. COVID-19 pandemijos įtaka Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei

3.1. Tyrimo metodologija

Nuo praėjusio dešimtmečio vidurio, iki tol stagnavę, Lietuvos ir Lenkijos santykiai, įvairių ekspertų ir analitikų nuomone ėmė pastebimai šilti. 2020 metų pradžioje pradėjusi plisti COVID-19 pandemija tapo dideliu iššūkiu ne tik sveikatos sistemoms, tačiau ir tarptautiniams santykiams, o, remiantis COVID-19 literatūroje itin gaja realizmo teorija, natūrali ir labiausiai tikėtina valstybių reakcija į pandemiją yra savipagalba, nacionalizmas, izoliacija.

Taigi, siekiant išsiaiškinti, ar COVID-19 pandemijos protrūkis neigiamai paveikė pastaruosius metus vis gerėjančius Lietuvos ir Lenkijos santykius (orientuojantis į šių šalių strateginę partnerystę), atliktas **atvejo tyrimas** (angl. *Case Study*). Tyrimui pasirinktas **kokybinis-interpretatyvinis** tyrimo metodas. Toks sprendimas priimtas todėl, kad šis metodas leidžia naudotis didesniu metodologinės laisvės lygmeniu, kuris yra būtinas, atsižvelgiant į tyrimo dalyko esmę.

Teorijos vaidmuo tyrime. Remiantis šio baigiamojo magistro darbo įvade atlikta literatūros apžvalga bei pirmajame skyriuje atlikta išsamesne, tarptautinių santykių teorijos COVID-19 kontekste, analize, kaip **tyrimo teorinis pagrindas** pasirinktas **realizmas**. Pati strateginės partnerystės sąvoka iš esmės egzistuoja realistiniame „žaidimų lauke“, kadangi nacionalinis saugumas yra vienas kertinių šio reiškinių dedamųjų¹⁹⁷. Ši teorija tyrime iš esmės atlieka tyrimo vedlio funkciją, padeda jį organizuoti ir „fokusuoti“. Kitaip tariant, šiame tyrime koncentruojamasi į strateginės partnerystės kriterijus, kuriuos realistinė teorinė prieiga padeda identifikuoti kaip pažeidžiamiausius. Analizuojamieji Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės kriterijai, siūlyti Czechowskos ir Sirutavičiaus bei „prafiltruoti“ realistinės teorinės prieigos, yra šie:

1. Politiniai santykiai aukščiausiu lygiu bei intensyvūs mėginimai juos institucionalizuoti;
2. Abiejų valstybių visuomenių požiūris viena kitos atžvilgiu;
3. Intensyvus tarpinstitucinis ir tarpsektorinis bendradarbiavimas, strateginių projektų vystymas;

¹⁹⁷ Thomas Wilkins, „Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?“ *Contemporary Security Policy*, 2008, 29(2), 359-360.

4. Strateginių tikslų konvergencija.

Tam, jog būtų galima išsiaiškinti, kaip COVID-19 pandemija paveikė šiuos abiejų valstybių strateginės partnerystės kriterijus, taip pat pasitelktas tyrimo teorinis pagrindas. Jo pagalba identifikuoti esminiai įvykiai, surinkti duomenys, išanalizuoti lyderių pasisakymai ir antriniai šaltiniai. Kadangi realistinės teorinės prieigos nauda negali būti pilnai utilizuota 4 pasirinktų kriterijų rėmuose, svarbu paminėti, jog tyrime analizuojamos ir kitos, į šiuos rėmus nepapulančios, kategorijos, kurios išgrynintos realizmo pagalba.

Tyrimo apribojimai. (1) Šio baigiamojo magistro darbo tyrimo prigimtis, tiek savo kokybiniu interpretatyviniu metodu, tiek pačia tyrimo problema, suponuoja, jog nėra bandoma pretenduoti į absoliučią tiesą. Veikiau – naudojantis teoriniu pagrindu, buvo bandyta išanalizuoti prieinamus ir aktualius duomenis bei per autoriaus interpretacijos prizmę pateikti jų reikšmę. (2) Analizuojant tam tikras kategorijas ne visada egzistuoja duomenys, galintys nepriekaištingai atsakyti į norimą klausimą. Todėl vietose pasirenkami geriausi prieinami duomenys. (3) Strateginės partnerystės apibrėžime literatūroje figūruoja itin abstrakčios ir empiriškai nepamatuojamos sąvokos – *dvasia, ištikimybė, pagarba, ypatingas*. Todėl strateginę partnerystę analizuoti empiriškai yra neparanku.

3. 2. Lietuvos ir Lenkijos politiniai santykiai aukščiausiuoju lygiu

Pagal Czechowską ir Sirutavičių, vienas iš strateginės partnerystės kintamųjų yra abiejų partnerių politiniai santykiai aukščiausiuoju lygiu^{198 199}. Tam, kad šiame poskyryje būtų galima analizuoti COVID-19 pandemijos poveikį minėtam kintamajam, būtina apsibrėžti, jog politiniai santykiai „aukščiausiuoju lygiu“ bus laikomi abiejų šalių prezidentų ir ministrų pirmininkų susitikimai bei vizitai. Žvelgiant iš realistų perspektyvos, spėjimas, jog pastaraisiais metais vis dažnėję politinių lyderių vizitai COVID-19

¹⁹⁸ Czechowska, 81.

¹⁹⁹ Sirutavičius, 4.

pandemijos kontekste galėjo nustoti vykę, nebūtų toli nuo tiesos. Visgi, per pandemiją laikotarpį tarp Lietuvos ir Lenkijos aukščiausių politinių lyderių įvyko 3 vizitai^{200 201 202}.

Pirmasis vizitas įvyko 2020 metų liepos 15 d., kai buvęs Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas Saulius Skvernelis Varšuvoje susitiko su Lenkijos premjeru Mateuszu Morawieckiu. Oficialus vizito tikslas buvo aptarti abiejų valstybių indėlį stiprinant dvišalį bendradarbiavimą ir strateginę partnerystę, tačiau buvo aptartos ir koordinuotos COVID-19 antrosios bangos suvaldymo priemonės. Reikia pabrėžti, jog vizitas vyko laikotarpiu, kai visoje Europoje, įskaitant Lietuvą bei Lenkiją, COVID-19 atvejų skaičius buvo stabilizuotas. Tą savaitę Lenkijoje buvo užfiksuoti 2225 nauji atvejai ir 50 mirčių. Lietuvoje – 50 atvejų ir 1 mirtis²⁰³. Taigi, natūralu, jog atsakas į pandemiją nebuvo darbotvarkės prioritetas.

Lenkijos ministras pirmininkas Mateusz Morawiecki, kartu su Lenkijos vyriausybės delegacija, lankėsi Vilniuje 2020 metų rugsėjo 17 d. Galima manyti, jog dėl tos pačios priežasties kaip ir aukščiau minėtame Sauliaus Skvernelio vizite Varšuvoje, šiame tarpvyriausybines konsultacijos formate darbotvarkėje dominavo kiti, su pandemija nesusiję klausimai. Visgi, svarbu paminėti, jog šio vizito metu buvo pasirašyta *Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių deklaracija dėl strateginės partnerystės ir Baltarusijos*²⁰⁴.

Trečiasis, ir tyrimui reikšmingesnis vizitas įvyko 2020 m. lapkričio 17 d., kai Lenkijos prezidentas Andrzejus Duda apsilankė Vilniuje. Atsižvelgiant į pandemiją situaciją abiejose valstybėse, COVID-19 sulaikymo klausimai vizito darbotvarkėje buvo aukščiau, negu liepos 15 d. Sauliaus Skvernelio vizito metu. Tą savaitę Lenkijoje patvirtinti 152 357 nauji užsikrėtimo atvejai ir 3 243 mirtys, Lietuvoje – 11 353 atvejai ir 108 mirtys²⁰⁵. Pandemija Lenkijoje buvo pasiekusi aukščiausią tašką, o Lietuvoje

²⁰⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *Premjeras: strateginė partnerystė su Lenkija sėkminga ir stipri*, 2020 <<https://lrv.lt/lt/naujienos/premjeras-strategine-partneryste-su-lenkija-sekminga-ir-stipri>> [Žiūrėta 2020 12 05].

²⁰¹ Lenkijos Respublikos puslapis, *Lenkijos Prezidento Andrzejaus Dudos ir pirmosios ponios vizitas Lietuvoje*, 2020 <<https://www.gov.pl/web/lietuva/lenkijos-prezidento-andrzejaus-dudos-ir-pirmosios-ponios-vizitas-lietuvoje>> [Žiūrėta 2020 12 22].

²⁰² Lenkijos Respublikos Puslapis, *Premjeras Mateusz Morawiecki Vilniuje: Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimas kuria geresnes perspektyvas mūsų piliečiams*, 2020, <<https://www.gov.pl/web/lietuva/premjeras-mateusz-morawiecki-vilniuje-lenkijos-ir-lietuvos-bendradarbiavimas-kuria-geresnes-perspektyvas-ms-pilieciams>> [Žiūrėta 2020 12 06].

²⁰³ Pasaulio sveikatos organizacijos internetinis puslapis, <<https://covid19.who.int/region/euro/country/lt>> [Žiūrėta 2020 12 05].

²⁰⁴ Lenkijos Respublikos puslapis, *Premjeras Mateusz Morawiecki Vilniuje: Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimas kuria geresnes perspektyvas mūsų piliečiams*, 2020, <<https://www.gov.pl/web/lietuva/premjeras-mateusz-morawiecki-vilniuje-lenkijos-ir-lietuvos-bendradarbiavimas-kuria-geresnes-perspektyvas-ms-pilieciams>> [Žiūrėta 2020 12 06].

²⁰⁵ Ten pat

pandemija aukščiausią tašką pasiekė po kelių savaitių. Susitikimo metu akcentuotas didesnis tarpinstitucinis Lietuvos ir Lenkijos veiksmų koordinavimas, vakcinavimo ir testavimo strategijos²⁰⁶.

Pagal Sirutavičių, vienas svarbiausių strateginės partnerystės vektorių yra ne tik aukščiausio politinio lygmens tarpvalstybiniai santykiai, bet ir jų institucionalizavimas. Prezidento Dudos vizito Vilniuje metu abiejų valstybių prezidentai įsteigė Lietuvos ir Lenkijos Prezidentų Tarybą, kuri skirta „stiprinti bendradarbiavimui dvišaliu, NATO ir ES lygiu, užtikrinti transatlantinei partnerystei ir saugumui. Taip pat sustiprinti politinį, ekonominį, institucinį ir kultūrinį bendradarbiavimą“²⁰⁷.

Taigi, nuo COVID-19 pandemijos pradžios, tarp Lietuvos ir Lenkijos aukščiausio lygio politinių lyderių įvyko 3 vizitai. Toks dažnis ne tik nerodo šio strateginės partnerystės vektoriaus silpnėjimo, priešingai – 2020-ieji aukščiausio lygmens vizitų prasme Lietuvos ir Lenkijos dvišalėje partnerystėje gali būti įvardinti kaip aktyvūs ir iniciatyvūs metai. Nors analizuotieji vizitai skyrėsi savo darbotvarkės turiniu dėl nevienodos COVID-19 padėties abiejose valstybėse konkrečiau vizito metu, juose buvo tariamasi dėl didesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo stabdant viruso plitimą, pasirašyta strateginės partnerystės deklaracija bei įsteigta Prezidentų Tarybos institucija. Taigi, galima daryti išvadą, jog COVID-19 pandemija šiam Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės vektoriui turėjo priešingą efektą, negu tą, kurį siūlo realistišnę prieigą – aukščiausio lygmens politiniai santykiai šiuo laikotarpiu buvo institucionalizuoti ir ne mažiau intensyvūs negu pastaruoju, santykių „atšilimo“, laikotarpiu.

3.3. Dvišaliai santykiai visuomeniniu lygmeniu

Sekanti svarbi sėkmingos strateginės partnerystės sąlyga, anot autorių, yra ta, jog dvišaliai valstybių santykiai visuomeniniu lygmeniu turi būti vertinami gerai arba labai gerai²⁰⁸. Kaip vienas iš šio baigiamojo magistro darbo tyrimo apribojimų metodologinėje dalyje buvo nurodytas potencialus idealiai tinkančių duomenų neegzistavimas. Šiame poskyryje tenka priimti panašaus tipo kompromisą, kadangi darbo rašymo metu neegzistuoja jokia visuotinė apklausa, kurioje Lietuvos ir Lenkijos visuomenės būtų paklaustos išreikšti savo požiūrį viena kitos atžvilgiu.

2020 m. Liepos mėnesį Europos Užsienio reikalų taryba (angl. *European Council on Foreign Relations*) atliko tyrimą, kuriame valstybės tarnautojai, mokslinių institutų (angl. *think tank*) darbuotojai,

²⁰⁶ Lietuvos Respublikos Prezidentūra, *Lietuvos ir Lenkijos Prezidentai aptarė atsaką į koronaviruso pandemiją, saugumo ir gynybos klausimus*, 2020 <<https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/35004>> [Žiūrėta 2020 12 06].

²⁰⁷ Ten pat

²⁰⁸ Sirutavičius, 4.

žiniasklaidos atstovai ir politikai iš ES27 valstybių buvo paprašyti iš savo atstovaujamos šalies perspektyvos įvertinti visas ES27(-1) valstybes pagal epidemijos suvaldymo bei ekonominio atsigavimo kategorijas ir tai, kaip valstybės šiose srityse padėjo jų atstovaujamai valstybei. Tyrime dalyvavo 29 Lenkijos ir 26 Lietuvos ekspertai. Apklausoje buvo užduoti 4 šiam tyrimui aktualūs klausimai²⁰⁹: (1) kurios iš ES valstybių narių suteikė didžiausią pagalbą jūsų šaliai, siekiant suvaldyti koronaviruso krizę?; (2) kurios iš ES valstybių narių koronaviruso krizės valdymas labiausiai nuvylė jūsų šalį?; (3) Kurios iš ES valstybių narių labiausiai padėjo jūsų šaliai susitvarkyti su ekonominiu atsigavimu?; (4) Kurios iš ES valstybių narių ekonominis atsigavimas labiausiai nuvylė jūsų atstovaujamą šalį²¹⁰? 1-oje ir 2-oje lentelėse išrinkti ir pateikti šios apklausos duomenys, kurie yra aktualūs baigiamojo magistro darbo tyimui. Kairesnėje lentelės pusėje procentine reikšme nurodyta, kiek iš apklaustųjų ekspertų konkrečiu klausimu paminėjo Lenkiją. Dešinesnėje – kelintą vietą tuo pačiu klausimu tarp apklaustųjų ji užėmė. 1-oje lentelėje matyti, jog, vertinama Lietuvos ekspertų, Lenkija įvardinta kaip valstybė, labiausiai nuvylusi Lietuvą tuo, kaip ji tvarkėsi su pandemija tiek iš visuomeninės sveikatos, tiek iš ekonominės perspektyvos.

1 lentelė. Kaip Lietuvos ekspertai vertina Lenkijos pastangas kovojant su koronaviruso krize?

Kategorija	Lenkija Lietuvos apklausoje	
	%	Vieta
Viešoji sveikata (labiausiai padėjo)	14	3
Viešoji sveikata (labiausiai nuvylė)	28.6	1
Ekonominis atsigavimas (labiausiai padėjo)	15.8	2
Ekonominis atsigavimas (labiausiai nuvylė)	17.9	1

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal Europos Užsienio reikalų tarybos duomenis
https://ecfr.eu/special/eucoalitionexplorer/coronavirus_special/

Pažvelgus į 2-ąją lentelę matomas kiek kitoks, tačiau taip pat nepozityvus vaizdas. Atsakydami į korespondento klausimus, Lenkijos ekspertai Lietuvos valstybės nepaminėjo nei kart.

²⁰⁹ Minimoje apklausoje iš viso buvo užduoti daugiau negu 4 klausimai.

²¹⁰ European Council on Foreign Relations, 2020, <https://ecfr.eu/special/eucoalitionexplorer/coronavirus_special/> [Žiūrėta 2020 12 12].

2 lentelė. Kaip Lenkijos ekspertai vertina Lietuvos pastangas kovojant su koronaviruso krize?

Kategorija	Lietuva Lenkijos apklausoje	
	%	Vieta
Viešoji sveikata (labiausiai padėjo)	0	-
Viešoji sveikata (labiausiai nuvylė)	0	-
Ekonominis atsigavimas (labiausiai padėjo)	0	-
Ekonominis atsigavimas (labiausiai nuvylė)	0	-

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal Europos Užsienio reikalų tarybos duomenis <https://ecfr.eu/special/eucoalitionexplorer/coronavirus_special/>

Išanalizavus tyrimo duomenis tampa akivaizdu, jog nei Lietuvos, nei Lenkijos ekspertinė bendruomenė nepuoseleja teigiamo požiūrio viena kitos atžvilgiu. Tuo pačiu laiku, kai buvo atlikta ši Europos Užsienio reikalų tarybos apklausa, premjero Sauliaus Skvernelio vizito Lenkijoje metu buvo akcentuojamas bendradarbiavimo potencialas sveikatos, mokslo, technologijų, inovacijų srityse, COVID-19 pandemijos kontekste²¹¹. Visgi, galima matyti, jog dvišalis bendradarbiavimas iš politinio lygmens nepersikėlė į tarpinstitucinį ir tarpvisuomeninį, todėl abiejų valstybių santykiai visuomeniniu lygiu negali būti vertinami kaip *puikūs* arba *labai geri*.

3. 4. Intensyvus tarpinstitucinis, tarpsektorinis bendradarbiavimas ir strateginiai projektai

Intensyvus tarpinstitucinis ir tarpsektorinis dviejų valstybių bendradarbiavimas Sirutavičiaus įvardinama kaip neatsiejama sklandžios strateginės partnerystės sąlyga²¹². Svarbu pažymėti, jog šiame poskyryje tarpinstitucinio ir tarpsektorinio bendradarbiavimo dėmuo iškeltas ne dėl to, jog realizmo teorija suponuoja, kad jis yra pažeidžiamas. Priešingai – yra pagrindo manyti, jog pandemija bendrų abiejų valstybių strateginių projektų dinamikos smarkiai nekeičia, o leidžia jiems inerciškai tekėti sava vaga.

Iki pandemijos pradžios „strigę“ strateginiai-infrastruktūriniai projektai prasidėjus viruso plitimui didesnio pagreičio neįgavo. Lietuvos – Lenkijos dujų jungties GIPL tiesimas vyksta be didesnių pakitimų

²¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *Premjeras: strateginė partnerystė su Lenkija sėkminga ir stipri*, 2020 <<https://lrv.lt/lt/naujienos/premjeras-strategine-partneryste-su-lenkija-sekminga-ir-stipri>> [Žiūrėta 2020 12 05]

²¹² Sirutavičius, 4

ir dar nėra baigtas, nors pirmieji susitarimai dėl dujotiekio tarp valstybių pasirašyti 2001 metais²¹³. Elektros tinklų sinchronizacijos projektas dėl įvairių nesutarimų išlieka „įšalęs“²¹⁴. Nevienareikšmiškai vertinamas „Rail Baltica“ ir „Via Baltica“ projektų sėkmė ir intensyvumas²¹⁵ ²¹⁶. Tuo tarpu tradiciškai sėkmingesni strateginiai projektai, tokie kaip karinis bendradarbiavimas, savo kurso taip pat nekeičia²¹⁷. Pandeminiu laikotarpiu pastebėti nežymūs proveržiai infrastruktūros ir energetikos sektoriuose. 2020 m. liepos mėnesį energetikos ministro Žygimanto Vaičiūno bei klimato kaitos ministro Michalo Kurtykos susitikime pateiktas Lietuvos pasiūlymas Lenkijos energetikos rinkos dalyviams aktyviau dalyvauti Baltijos šalių elektros bei dujų rinkose. Susitikime taip pat buvo aptartas bendradarbiavimas atsinaujinančios energetikos klausimais, elektromobilių plėtrai svarbi infrastruktūra, Lenkijos kompanijos „PGNiG“ dalyvavimas operuojant suskystintų gamtinių dujų perkrovos stotį Klaipėdoje²¹⁸. Tų pačių metų rugsėjo mėnesį susisiekimo ir infrastruktūros ministrai sutarė gerinti pasienio kelių kokybę²¹⁹.

Visgi, šiame poskyryje analitinis dėmesys perkeliamas ten, kur dėmesį natūraliai kreipia realistinė teorinė prieiga. Kaip buvo apžvelgta ankstesniuose skyriuose, pandeminis realizmas prognozuoja, jog natūralus ir inercinis valstybių atsakas į pandemiją yra savo sienų uždarymas, nors tam nebūtinai egzistuoja tvirtas mokslinis pagrindas²²⁰. Pirmesnė šios priemonės ėmėsi Lenkijos vyriausybė, savo sienas uždariusi 2020 m. kovo 15 d.²²¹ Išimtytys nebuvo taikomos nei vienai valstybei, įskaitant ir Lietuvą. Visiems ne darbo reikalais į Lenkiją atvykstantiems užsienio valstybių piliečiams taikytas privalomas 14

²¹³ Verslo žinios, *S. Skvernelis: kyla klausimų, kodėl jungtys su Lenkija strigo kelis dešimtmečius*, 2020 <<https://www.vz.lt/pramone/energetika/2020/08/25/s-skvernelis-kyla-klausimu-kodel-jungtys-su-lenkija-strigo-kelis-desimtmečius>> [Žiūrėta 2020 12 12].

²¹⁴ Mindaugas Norkevičius, „Lietuvos ir Lenkijos santykiuose naujas etapas?“ *LRT*, 2019 <<https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1118496/mindaugas-norkevicius-lietuvos-ir-lenkijos-santykiuose-naujas-etapas>> [Žiūrėta 2020 12 12].

²¹⁵ Ten pat

²¹⁶ Verslo žinios, *S. Skvernelis: kyla klausimų, kodėl jungtys su Lenkija strigo kelis dešimtmečius*, 2020 <<https://www.vz.lt/pramone/energetika/2020/08/25/s-skvernelis-kyla-klausimu-kodel-jungtys-su-lenkija-strigo-kelis-desimtmečius>> [Žiūrėta 2020 12 12]

²¹⁷ Andrius Balčiūnas, „Lenkijos ir Lietuvos santykiai: šyla, bet džiaugtis dar anksti.“ *LRT*, 2019, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/245281/lenkijos-ir-lietuvos-santykiai-syla-bet-dziaugtis-dar-anksti>> [Žiūrėta 2020 12 12].

²¹⁸ Verslo žinios, *Pakvietė Lenkiją dalyvauti Baltijos šalių elektros ir dujų versle*, 2020, <<https://www.vz.lt/pramone/energetika/2020/07/15/pakviete-lenkija-dalyvauti-baltijos-saliu-elektros-ir-duju-versle>> [Žiūrėta 2020 12 12]

²¹⁹ Verslo žinios, *Lietuvos ir Lenkijos ministrai sutarė gerinti pasienio kelius*, 2020 <<https://www.vz.lt/transportas-logistika/2020/09/23/lietuvosir-lenkijos-ministrai-sutare-gerintipasienio-kelius>> [Žiūrėta 2020 12 15].

²²⁰ Kenwick ir Simmons, 1.

²²¹ Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija, *ATNAUJINTA: Lenkija skelbia epidemiologinės grėsmės situaciją, uždaromos sienos*, 2020 <<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/atnaujinta-lenkija-skelbia-epidemiologines-gresmes-situacija-uzdaromos-sienos>> [Žiūrėta 2020 12 15]

dienų saviizoliacijos laikotarpis²²². Lenkijai uždarius savo sienas, dėl susidariusių 60km ilgio spūsčių Lietuvos pasienio pusėje²²³, Lietuvos Respublikos vyriausybė iniciavo derybas dėl papildomo pasienio posto atidarymo²²⁴. Visgi, Lenkijos izoliacionistinė politika nesiekė pesimistiškiausio realistų piešiamo scenarijaus, kadangi krovinių transportas ir prekių judėjimas kertant Lenkijos Respublikos sieną nebuvo stabdomas²²⁵. Lietuva savo sienas uždarė tuo pačiu metu ir iš esmės vienodomis sąlygomis²²⁶. LR vidaus reikalų ministrė Rita Tamašunienė, argumentuodama šį sprendimą, akcentuoja piliečių saugumą bei eksternalizuoja patį pavojų kaip „atvežtinį virusą“²²⁷. Dėl šios priežasties, iš esmės, Lietuvos Respublikos priimtas sprendimas uždaryti savo sienas negali būti vertinamas niekaip kitaip negu motyvuotas realistinės teorinės prieigos vienos iš savipagalbos pamatinių idėjų.

Analizuojant abiejų valstybių atsako į pandemiją veiksmus, galima įžvelgti sričių, kuriose nebuvo išnaudota bendradarbiavimo galimybė. 2020 m. gegužės 15 d. Baltijos valstybės įgyvendino „mini Šengeno“ projektą COVID-19 pandemijos kontekste – keliaujant tarp Lietuvos, Latvijos ir Estijos, bendru susitarimu buvo panaikinta būtinoji 14 dienų saviizoliacija²²⁸. Nors Baltijos valstybių planuose buvo į „mini Šengeno“ erdvę įtraukti ir Lenkiją, tokie planai nesimaterializavo. Laisvas piliečių judėjimas tarp Lietuvos ir Lenkijos yra vienas pagrindinių faktorių, leidžiančių išvengti ar sušvelninti pandemijos ekonominius padarinius, o taip pat sutvirtinti tarpsektorinius ryšius, „išjudinti“ visuomeninio lygmens kooperaciją. Visgi, stebint „Baltijos kelionių burbulą“ fenomeną reikia konstatuoti, jog konkrečiai Lietuvos ir Lenkijos dvišaliams santykiams tai yra neišnaudota kooperacijos proga.

Taigi, nors Lietuvos ir Lenkijos tarpinstitucinis, tarpsektorinis bendradarbiavimas ir strateginiai-infrastruktūriniai projektai COVID-19 pandemijos paveikti nebuvo ir iš esmės tekėjo įprasta vaga, galima daryti išvadą, jog „vadovėlinėnis“ realizmo idėjomis motyvuotas valstybių izoliacionizmas turėjo neigiamą įtaką dvišalei kooperacijai. Tuo pačiu metu, žvelgiant iš realistinės perspektyvos, galima identifikuoti ir pozityvius veiksmus: nei Lietuva, nei Lenkija, vykdydamos pandemijos suvaldymo

²²² Ten pat.

²²³ Romas Sadauskas-Kvietkevičius, „Lietuvos-Lenkijos pasienyje įstrigęs vairuotojas: eilė visai nejudėjo dvi valandas.“ *Delfi*, 2020 <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvos-lenkijos-pasienyje-istriges-vairuotojas-eile-visai-nejudejo-dvi-valandas.d?id=83790517>> [Žiūrėta 2020 12 15].

²²⁴ Ten pat.

²²⁵ Ten pat.

²²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *Lietuva atnaujins sienų kontrolę*, 2020, <<https://lr.lt/lt/aktuali-informacija/informacija-del-naujojo-koronaviruso/svarbiausia-informacija/lietuva-atnaujins-sienu-kontro>> [Žiūrėta 2020 12 16].

²²⁷ Ten pat.

²²⁸ LRT, *Baltijos šalys atvers sienas keliaujantiems: judėjimas vus kitoks, nei iki karantino*, 2020 <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1178408/baltijos-salys-atvers-sienas-keliautojams-judejimas-bus-kitoks-nei-iki-karantino>> [Žiūrėta 2020 12 12]

užsienio politiką nepasiekė kraštutinumų ir reaguodamos į viena kitos sprendimus, kalbant neoklasikinio realizmo terminais, neperbalansavo (angl. *overbalancing*²²⁹) su savo atsaku.

3. 5. Strateginių tikslų konvergencija

Ketvirtoji išskirta efektyvios strateginės partnerystės kategorija yra valstybių strateginių tikslų suderinamumas. Oficialioje valstybių retorikoje bei ekspertų komentaruose ir tekstuose dažnai akcentuojami bendri strateginiai Lietuvos ir Lenkijos tikslai. Nors, žvelgiant iš istorinės perspektyvos, bendri Lietuvos ir Lenkijos strateginiai tikslai kito atliepiančią tarptautinę sistemą ir regioninę geopolitinę situaciją, reikia konstatuoti, jog bendrų strateginių tikslų egzistavimas buvo ir išlieka Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės pamatu. Pandemijos veiksnys abiejų valstybių strateginės darbotvarkės iš esmės nepakeitė. Tiesa, tam tikrus bendrus strateginius Lietuvos ir Lenkijos tikslus COVID-19 pandemijos kintamasis padėjo išgryninti, sukonkretinti, suteikti naujas prasmes ir materializuoti.

Tvirčiausias ideologinis konsensusas tarp abiejų valstybių ir vienas didžiausių vienijančių faktorių yra požiūris į Rusiją, kaip didžiausią grėsmę saugumui ir valstybingumui²³⁰. Pandemijos metu, tarptautinė sistema, pati savaime iš esmės būdama anarchiška, tampa dar anarchiškesnė. Tokiais atvejais realistine prieiga suponuojama, jog valstybės, itin suinteresuotos tarptautiniu įvaizdžiu, sieks projektuoti savo galią pasitelkdamos „kaukių diplomatiją“ (angl. *mask diplomacy*) ir dezinformacijos kampanijas. Rusijos informacinės atakos ir dezinformacijos naratyvai Lietuvos ir Lenkijos ekspertams yra puikiai žinomi, todėl prasidėjus COVID-19 pandemijai, nauja Rusijos dezinformacijos kampanija puikiai funkcionuoja šios valstybės užsienio politikos *modus operandi* rėmuose^{231 232}. Tiek Lietuvos, tiek Lenkijos Rytų politikos dalis yra kova su Rusijos dezinformacija, siekiant didinti savo piliečių bei Vakarų valstybinių institucijų sąmoningumą jų atžvilgiu. Naujoji, su pandemija susijusi Rusijos dezinformacijos

²²⁹ Nicholas Smith, „Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations?“ *The Journal of Politics*, 2018, 80(2), 745.

²³⁰ Andrius Balčiūnas, „Lenkijos ir Lietuvos santykiai: šyla, bet džiaugtis dar anksti.“ *LRT*, 2019, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasulyje/6/245281/lenkijos-ir-lietuvas-santykiai-syla-bet-dziaugtis-dar-anksti>> [Žiūrėta 2020 12 12].

²³¹ Richard Weitz, „Assessing the Russian Disinformation Campaign During COVID-19.“ *International Centre for Defence and Security*, 2020 <<https://icds.ee/en/assessing-the-russian-disinformation-campaign-during-covid-19/>> [Žiūrėta 2020 12 20].

²³² Delfi, *Disinformers take advantage of COVID-19 crisis*, 2020 <<https://www.delfi.lt/en/politics/disinformers-take-advantage-of-covid-19-crisis.d?id=83953321>> [Žiūrėta 2020 12 12]

kampanija praplečia Lietuvos ir Lenkijos bendrų interesų lauką bei suteikia galimybę horizontaliai ir vertikalčiai didinti bendradarbiavimo pajėgumus.

Vienas svarbiausių Lietuvos ir Lenkijos strateginių interesų yra ES kaimyninių Rytų valstybių demokratizacija, jų integracija į euroatlantinę erdvę, energetinės priklausomybės nuo Rusijos mažinimas²³³. Šią postsovietinę erdvę abi valstybės regi kaip savo atsakomybės zoną. COVID-19 pandemija, nors ir netiesiogiai, sukūrė galimybę Lietuvos ir Lenkijos „diplomatiniam tandemui“²³⁴ Rytų kaimynystėje projektuoti savo nacionalinius-strateginius interesus, Baltarusijoje, iš dalies dėl A. Lukašenkos nevykusio atsako į pandemiją, prasidėjus masiniams protestams²³⁵. Buvęs Lietuvos ministras pirmininkas Saulius Skvernelis ir Lenkijos ministras pirmininkas Mateusz Morawieckis, reaguodami į situaciją Baltarusijoje, pasirašė *Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių deklaraciją dėl strateginės partnerystės ir Baltarusijos*, kurioje visuotinė suirutė Baltarusijoje iš esmės panaudota abiejų valstybių strateginei partnerystei užtvirtinti. Deklaracijoje, valstybių premjerai, smerkdami Lukašenkos opresijas ir siūlydami pagalbą Baltarusijos pilietinei visuomenei, savo valstybių interesus projektuoja ir dar abstrakčiau:

*Tvirtai palaikome ir remiame Europos Sąjungos Rytų partnerystės valstybėse vykdomas reformas bei asocijuotųjų valstybių siekius tapti Europos Sąjungos ir NATO narėmis, jei toks klausimas iškils; esame pasirengę aktyviai koordinuoti savo pozicijas, siekti platesnio ir nuodugnesnio tarptautinių organizacijų bendradarbiavimo su euroatlantine vystymosi kryptį pasirinkusiais partneriais ir kuo didesnio Vakarų bendruomenės dėmesio bei skiriamų išteklių šių valstybių euroatlantinėms aspiracijoms įgyvendinti.*²³⁶

Apibendrinant, galima teigti, jog COVID-19 pandemija Lietuvos ir Lenkijos bendrų strateginių tikslų kurso iš esmės nepakeitė, tačiau, tiesiogiai ir netiesiogiai, prisidėjo prie to, jog egzistuojantys strateginiai sąlyčio taškai būtų pagilinti, praplėsti ir sukonkretinti.

²³³ Dambrauskaitė et al, 17.

²³⁴ Terminą „diplomatinis tandemas“, siekiant apibūdinti Lietuvos ir Lenkijos veikimą Rytų kaimynystės valstybėse, neretai naudoja Dambrauskaitė et al.

²³⁵ Rick Noack ir William Glucoft, „What’s behind Belarus protests?“ *The Washington Post*, 2020 <<https://www.washingtonpost.com/world/2020/08/14/whats-behind-belarus-protests/>> [Žiūrėta 2020 12 09].

²³⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių deklaracija dėl strateginės partnerystės ir Baltarusijos*, 2020 <https://lrvk.lrv.lt/uploads/lrvk/documents/files/Lietuvos%20ir%20Lenkijos%20Vyriausybi%C5%B3%20deklaracija%20d%C4%97%20strategin%C4%97s%20partneryst%C4%97s%20ir%20Baltarusijos_LT.pdf> [Žiūrėta 2020 12 12]

IŠVADOS

Į baigiamojo magistro darbo tyrimo problemą buvo žvelgta dviem kampais. Tam, jog būtų galima iširti, kokią įtaką COVID-19 pandemija turėjo Lietuvos ir Lenkijos strateginei partnerystei, yra būtina suprasti dabartinę ir istorinę šių valstybių santykių dinamiką, identifikuoti kritinius, dvišalius santykius „perlaužusius“ taškus. Ne mažiau būtina yra suprasti, kaip tarptautinių santykių teorija veikia visuotinės sveikatos erdvėje ir turėti tvirtą teorinį pagrindą, kurį naudojant būtų galima aiškinti, suprasti ir analizuoti sprendimų ir aplinkybių eigą, jos įtaką darbo objektui.

Lietuvos ir Lenkijos dvišaliai santykiai, žlugus Sovietų Sąjungai bei abiem valstybėms atgavus nepriklausomybę, išgyveno mažiausiai po 2 „atšalimo“ ir „atšilimo“ periodus. Tam būta įvairių priežasčių: bendras siekis integruotis į euroatlantines organizacijas, politinių lyderių asmeninės draugystės ir nesutarimai, tautinės įtampos. Atlikus Lietuvos ir Lenkijos santykių literatūrinę-istorinę analizę, buvo padaryta išvada, jog dėl naujų politinių lyderių, bendro grėsmių suvokimo ir energetinių interesų, o taip pat Lenkijos vyriausybės pragmatizmo, siekiant užsitikrinti Lietuvos palaikymą ES institucijose, 2015-2016 metais stebimas naujausias santykių „atšilimo“ periodas.

Vis dėlto, 2020 metų pradžioje plisti pradėjusi COVID-19 pandemija „šylančiuose“ Lietuvos ir Lenkijos santykiuose įvedė iki šiol dvišaliuose santykiuose (tokiu mastu) neegzistavusį, globalios sveikatos krizės, kintamąjį. Todėl yra būtina suprasti kaip tarptautinių santykių teorija veikia visuotinės sveikatos kontekste ir tai, kaip, pagal klasikines teorines prieigas, valstybės veikia tarptautinėje sistemoje. Šiame darbe apžvelgtos ir analizuotos 4 tarptautinių santykių teorijos bei jų adaptacija pandeminiame kontekste – realizmas, liberalizmas, konstruktyvizmas ir feminizmas. Visgi, apžvelgus literatūrą buvo suformuotas pakankamai aiškus vaizdas, jog realus valstybių atsakas į COVID-19 pandemiją nugula tarp realistinės teorinės prieigos linijų: izoliacionizmas, savipagalba, minkštosios galios projekcija, viruso, kaip grynai išorinio pavojaus, konstravimas.

Būtent todėl, remiantis realizmu kaip baigiamojo magistro darbo tyrimo teoriniu pagrindu, kokybiniu-interpretatyviniu metodu buvo atlikta atvejo analizė, bandant išsiaiškinti, kaip COVID-19 pandemija veikia Lietuvos ir Lenkijos strateginę partnerystę. Naudojantis strateginės partnerystės sąvoka literatūroje, kartu su pandeminiu realizmu išgryninti 4 kokybiniai efektyvios strateginės partnerystės kriterijai: (1) aukščiausio lygmens politiniai santykiai ir jų institucionalizavimas; (2) pilietinių visuomenių požiūris viena kitos atžvilgiu; (3) tarpinstitucinis, tarpsektorinis bendradarbiavimas ir

strateginių-infrastruktūrinių projektų vystymas; (4) strateginių tikslų konvergencija. Atlikus tyrimą išaiškėjo, jog:

1. Aukščiausio lygmens politiniai susitikimai vyko įprastu tempu bei buvo institucionalizuoti. Pastaruosius kelerius metus padažnęję aukščiausio politinio lygmens susitikimai pandeminiu laikotarpiu savo inercijos neprarado: per pandemiją tarp abiejų valstybių, prezidentiniu ir premjeriniu lygmeniu įvyko 3 vizitai, kurių metu buvo tariamasi dėl viruso suvaldymo strategijos, pasirašyta pirmoji oficiali Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės deklaracija bei įsteigta Prezidentų Tarybos institucija.
2. Dvišaliai santykiai negali būti vertinami *gerai* arba *labai gerai* visuomeniniu lygmeniu. Europos Užsienio reikalų tarybos atliktame tyrime 29 Lenkijos ir 26 Lietuvos, medicinos ekspertai, valstybės tarnautojai, tyrėjai ir politikai buvo paprašyti įvertinti ES27 valstybių atsaką į pandemiją ir jų pagalbą atstovaujamajai šaliai. Lietuvos ekspertai Lenkiją laikė labiausiai nuvylusia savo atsaku į pandemiją bei imtomis ekonominės priemonėmis. Lenkijos ekspertai Lietuvos nevertino niekaip. Taigi, galima matyti, jog dvišalis bendradarbiavimas iš politinio lygmens nepersikėlė į tarpinstitucinį ir tarpvisuomeninį.
3. Lietuvos ir Lenkijos tarpinstitucinis, tarpsektorinis bendradarbiavimas ir strateginiai-infrastruktūriniai projektai pandeminiu laikotarpiu iš esmės, lėčiau ar greičiau, tekėjo įprasta vaga, tačiau naujų bendradarbiavimo projektų, siekiant suvaldyti virusą ir atstatyti ekonomiką buvo nedaug. Abi valstybės taikė kontrproduktyvią, izoliacionistinę sienų politiką, nors ji nepasiekė tokio griežtumo lygmens kaip kiti darbe analizuoti tarptautiniai precedentai. Reikia paminėti, jog 2020-aisiais buvo inicijuojami mažesni, ne strateginės reikšmės projektai.
4. COVID-19 pandemija Lietuvos ir Lenkijos bendrą strateginių tikslų kurso iš esmės nepakeitė, tačiau, tiesiogiai ir netiesiogiai, prisidėjo prie to, jog egzistuojantys strateginiai sąlyčio taškai būtų pagilinti, praplėsti ir sukonkretinti. Atmetus visus bendrus, tačiau pandemijai nepaveikius, abiejų valstybių strateginius interesus, pažymėtinas naujas Lietuvos ir Lenkijos kovos su Rusijos dezinformacija laukas – netikrų naujienų apie virusą platinimas bei Rusijos „kaukių diplomatija“. Taip pat, nors ir netiesiogiai, pandemija suteikė šansą Lietuvos ir Lenkijos „diplomatiniam tandemui“ projektuoti savo strateginius interesus ES Rytų kaimynystėje.

Kaip minėta aukščiau, Lietuvos ir Lenkijos dvišaliuose santykiuose galima pastebėti ne vieną lūžio momentą, kai stagnaciniai ar net konfrontaciniai dviejų valstybių santykiai staigia „atšyla“ – ir atvirkščiai. Vis dėlto, susumavus tyrimo rezultatus, galima teigti, jog pandemijos veiksnys, bent šio darbo rašymo metu, lūžiniu momentu Lietuvos ir Lenkijos santykiuose netapo. Tuo tarpu strateginei partnerystei pandemija iki dabar turėjo labiau neutralų poveikį. Ji nei vienos iš valstybių strateginių tikslų darbotvarkėje „nepagimdė“ punktų, kurie būtų nesuderinami su strategine partnere, tačiau išskėlė naujas bendradarbiavimo galimybes, kuriomis efektyviai pasinaudota nebuvo. Tai reiškia, jog realizmo teorinė prieiga, naudota kaip tyrimo teorinis pagrindas, nėra pajėgi visavertiškai ir nekvestionuojamai nuspėti ir paaiškinti Lietuvos ir Lenkijos valstybių atsaką į COVID-19 pandemiją ir iš to kylančias pasekmes šių šalių strateginei partnerystei.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

- 15min, *Lenkijos žiniasklaidos reakcija po Sauliaus Skvernelio vizito: „Daug žadantis nubudimas“*, 2017, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lenkijos-ziniasklaidos-reakcija-po-sauliaus-skvernelio-vizito-daug-zadantis-nubudimas-56-849790>> [Žiūrėta 2020 12 05]
- 15min, *Prisimenant SARS: kaip prieš 17 metų Kinija slėpė mirtiną virusą, o pasaulis nesuprato, kas vyksta*, 2020, <<https://www.15min.lt/ar-zinai/naujiena/idomus-pasaulis/prisimenant-sars-kaip-pries-17-metu-mirtinas-virusas-is-kinijos-irgi-sejo-baime-pasaulyje-1164-1266912>> [Žiūrėta 2020 12 06]
- Ahmed, Azam, „El Salvador’s Advice on Zika Virus: Don’t Have Babies“. *The New York Times*, 2016, <<https://www.nytimes.com/2016/01/26/world/americas/el-salvadors-advice-on-zika-dont-have-babies.html>> [Žiūrėta 2020 11 10]
- Bajarūnas, Eitvydas, „Cooperation of Nordic-Baltic Countries on Security and Defence“, *Lithuanian Annual Strategic Review 2012-2013*, 11, 2013. Balčiūnas, Andrius, „Lenkijos ir Lietuvos santykiai: šyla, bet džiaugtis dar anksti“. *LRT*, 2019, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/245281/lenkijos-ir-lietuvos-santykiai-syla-bet-dziaugtis-dar-anksti>> [Žiūrėta 2020 12 12]
- Barnett, Michael, „COVID-19 and the Sacrificial International Order“. *International Organization*, 2020, 1-20
- Basrur, Rajesh ir Frederick Kliem, „Covid-19 and International Cooperation: IR Paradigms at Odds“. *SN Social Sciences*, 2020, 1(7), 1-10
- Basrur, Rajesh, „Covid-19: Transnational Cooperation in the Epistemic Community“. *The Takshashila Institution*, 2020, <<https://takshashila.org.in/covid-19-transnational-cooperation-and-the-epistemic-community/>> [Žiūrėta 2020 12 05]
- BBC News, *Coronavirus: Why China’s claims of success raise eyebrows*, 2020, <<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-52194356>> [Žiūrėta 2020 12 06]
- Braw, Elizabeth, „The EU Is Abandoning Italy in Its Hour of Need“. *Foreign Policy* <<https://foreignpolicy.com/2020/03/14/coronavirus-eu-abandoning-italy-china-aid/>> [Žiūrėta 2020 12 10]
- Brown, Lawrence, „The Political Face of Public Health“. *Public Health Reviews*, 2010, 32(1), 155-173 Buffet Institute for Global Affairs, *Borders, Commerce, and COVID-19: The Tense Relations between Costa Rica and Nicaragua*, 2020, <<https://www.northwestern.edu/abroad/about/news/borders,-commerce,-and-covid-19-the-tense-relations-between-costa-rica-and-nicaragua.html>> [Žiūrėta 2020 12 05]
- Buranyi, Stephen, „The WHO v Coronavirus: Why It Can’t Handle the Pandemic“. *The Guardian*, 2020 <<https://www.theguardian.com/news/2020/apr/10/world-health-organization-who-v-coronavirus-why-it-cant-handle-pandemic>> [Žiūrėta 2020 11 30]
- Burant, Stephen, „Polish-Lithuanian Relations: Past, Present, and Future“. *Problems of Communism*, 1991, 40(3), 67-84

Busby, Joshua, „What International Relations Tells Us About COVID-19“. *E-International Relations*, 2020 <<https://www.e-ir.info/2020/04/26/what-international-relations-tells-us-about-covid-19/>> [Žiūrėta 2020 10 20]

CGTN, *A Wuhan doctor says coronavirus is a U.S. weapon and explains why*, 2020 <<https://news.cgtn.com/news/2020-06-04/A-Wuhan-doctor-says-coronavirus-is-a-U-S-weapon-and-explains-why-R2SZ1ZwgkU/index.html>> [Žiūrėta 2020 12 10]

Chodor, Tom, „Missing In Action: The G20 in the Covid Crisis“. *The Interpreter*, 2020 <<https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/missing-action-g20-covid-crisis>> [Žiūrėta 2020 12 05]

Cimmino, Jeffrey, Matthew Kroenig, Barry Pavel, „Taking Stock: Where Are Geopolitics Headed In the COVID-19 Era?“ *Atlantic Council*, 2020, 1-21 <<https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/06/Taking-Stock-Where-Are-Geopolitics-Headed-in-the-COVID-19-Era.pdf?fbclid=IwAR1SPqdSLs877zh2tTHoE20Kh7jWcj83wD8QC7AyUN70z5czYpXDOGiqsPo>> [Žiūrėta 2020 09 14]

Cohen, Edy ir Frank Musmar, „Coronavirus Reveals the Lack of Unity at the EU and the UN“. *The Begin-Sadat Center For Strategic Studies*, 2020 <<https://besacenter.org/perspectives-papers/coronavirus-reveals-the-lack-of-unity-at-the-eu-and-the-un/>> [Žiūrėta 2020 12 05]

Cox, Robert, „Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory“. *Millennium: Journal of International Studies*, 1981, 10(2), 128-155

Czechowska, Lucyna, „The concept of strategic partnership as an input in the modern alliance theory“. *The Copernicus Journal of Political Studies*, 2013, 2(4), 45-81

Dambrauskaitė, Živilė et al, „Lietuvos ir Lenkijos santykiai: užstrigusi dvišalių santykių darbotvarkė ar tuščia strateginė partnerystė?“ *Rytų Europos studijų centras*, 2011, 3, 1-35 <https://www.eesc.lt/uploads/news/id453/Analitine%20apzvalga%202011%20Nr%203_LT.pdf> [Žiūrėta 2020 09 30]

Davies, Sara, „Why the COVID-19 Response Needs IR“. *International Affairs*, 2020, 96, 1227-1251

Delfi, *Disinformers take advantage of COVID-19 crisis*, 2020 <<https://www.delfi.lt/en/politics/disinformers-take-advantage-of-covid-19-crisis.d?id=83953321>> [Žiūrėta 2020 12 12]

Doyle, Michael ir Stefano Recchia, „Liberalism in International Relations“. Kn. Leonardo Morlino (sud.) *International Encyclopedia of Political Science*, Los Angeles:Sage, 2011

European Council on Foreign Relations, 2020, <https://ecfr.eu/special/eucoalitionexplorer/coronavirus_special/> [Žiūrėta 2020 12 12]

Fidler, David, „Caught Between Paradise and Power: Public Health, Pathogenic Threats, and the Axis of Illness“. *McGeorge Law Review*, 2004, 35(1), 45-104

FOI-Swedish Defence Research Agency, *Polish-Russian Relations in an Eastern Dimension Context*. 2006, 15–21 <<http://www2.foi.se/rapp/foir2008.pdf>> [Žiūrėta 2020 01 13]

Fortin, Alfred, „AIDS and the Third World: The politics of international discourse“. *Alternatives: Global, Local, Political*, 1989, 14(2), 195-214

Gajauskaitė, Ieva, „Speech Act Theory: Case Analysis of the Polish – Lithuanian Strategic Partnership“. *Warsaw East European Review*, 2014, 4, 71-82

Gibson, Jenna, „COVID-19 Aggravates an Already Tense Korea-Japan Relationship“. *The Diplomat*, 2020 <<https://thediplomat.com/2020/03/covid-19-aggravates-an-already-tense-korea-japan-relationship/>> [Žiūrėta 2020 12 06]

Gira, Vytautas, „Lietuvos – Lenkijos dvišalių santykių vertinimai: probleminiai klausimai“. *Rytu Europos studijų centras*, 2011, 2(36), 1-17 <[https://www.eesc.lt/uploads/news/id286/Rytu%20pulsas%20%20\(36\).pdf](https://www.eesc.lt/uploads/news/id286/Rytu%20pulsas%20%20(36).pdf)> [Žiūrėta 2020 10 14]

Guzman, Hector, „Nicaragua-Costa Rica coronavirus dispute stalls hundreds of trucks at border“. *Reuters*, 2020 <<https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-costa-rica-nicarag-idUSKBN22Y2HR>> [Žiūrėta 2020 12 05]

Johnson, Tana, „Ordinary Patterns in an Extraordinary Crisis: How International Relations Makes Sense of the COVID-19 Pandemic“. *International Organization*, 2020, 1-21

Kenwick, Michael ir Beth Simmons, „Pandemic Response as Border Politics.“ *International Organization COVID-19 Online Supplemental Issue*, 2020, 1 - 23 <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/0A9FC8629BF379D0CFFADD0661547DA3/S0020818320000363a.pdf/pandemic-response-as-border-politics.pdf>> [Žiūrėta 2020 10 25]

Kliem, Frederick ir Alan Chong, „Global Health Security: COVID-19 and Its Impacts – China-Taiwan Mask Diplomacy: Wooing Southeast Asia?“ *RSIS Commentaries*, 2020 <<https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/cms/global-health-security-covid-19-and-its-impacts-china-taiwan-mask-diplomacy-wooning-southeast-asia/#.X-9uWtgzY2w>> [Žiūrėta 2020 12 10]

Kojala, Linas ir Vilius Ivanauskas, „Lithuanian Eastern Policy 2004-2014: The Role Theory Approach“. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2014, 32, 49-72

Kratochwil, Friedrich ir John Ruggie, „International organization: a state of the art on an art of the state“. *International Organization*, 1986, 40(4), 753-775

Kratochwil, Friedrich, *Rules, norms, and decisions: On the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs*, Cambridge University Press: Cambridge, 1991

Krickus, Dick, „Barack Obama and the Security in the Eastern Baltic Sea Region“, *Lithuanian Annual Strategic Review 2010-2011*, Vilnius: Military Academy of Lithuania, 2011

Kubilius, Andrius, „Apie santykius su Lenkija“. *15min*, 2019, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/andrius-kubilius-apie-santykius-su-lenkija-18-922650>> [Žiūrėta 2020 01 15]

Lacey, Mark ir Andrew Jacobs, „Even as Fears of Flu Ebb, Mexicans Feel Stigma“. *The New York Times*, 2009 <<https://www.nytimes.com/2009/05/05/world/asia/05china.html>> [Žiūrėta 2020 12 12]

Lecomte, Charlotte, „To What Extent Are Realists Too Pessimistic For the Prospects for Peace?“ *E-International Relations*, 2013 <<https://www.e-ir.info/2013/11/17/to-what-extent-are-realists-too-pessimistic-for-the-prospects-for-peace/>> [Žiūrėta 2020 11 15]

Lenkijos Respublikos puslapis, *Premjeras Mateusz Morawiecki Vilniuje: Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimas kuria geresnes perspektyvas mūsų piliečiams*, 2020, <<https://www.gov.pl/web/lietuva/premjeras-mateusz-morawiecki-vilniuje-lenkijos-ir-lietuvos-bendradarbiavimas-kuria-geresnes-perspektyvas-ms-pilieciams>> [Žiūrėta 2020 12 06]

Lietuvos Respublikos Prezidentūra, *Lietuvos ir Lenkijos Prezidentai aptarė atsaką į koronaviruso pandemiją, saugumo ir gynybos klausimus*, 2020 <<https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/35004>> [Žiūrėta 2020 12 06]

Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija, *ATNAUJINTA: Lenkija skelbia epidemiologinės grėsmės situaciją, uždaromos sienos*, 2020 <<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/atnaujinta-lenkija-skelbia-epidemiologines-gresmes-situacija-uzdaromos-sienos>> [Žiūrėta 2020 12 15]

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *Lietuva atnaujins sienų kontrolę*, 2020, <<https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/informacija-del-naujojo-koronaviruso/svarbiausia-informacija/lietuva-atnaujins-sienu-kontro>> [Žiūrėta 2020 12 16]

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių deklaracija dėl strateginės partnerystės ir Baltarusijos*, 2020 <https://lrvk.lrv.lt/uploads/lrvk/documents/files/Lietuvos%20ir%20Lenkijos%20Vyriausybi%C5%B3%20deklaracija%20d%C4%97I%20strategin%C4%97s%20partneryst%C4%97s%20ir%20Baltarusijos_LT.pdf> [Žiūrėta 2020 12 12]

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *Premjeras: strateginė partnerystė su Lenkija sėkminga ir stipri*, 2020 <<https://lrv.lt/lt/naujienos/premjeras-strategine-partneryste-su-lenkija-sekminga-ir-stipri>> [Žiūrėta 2020 12 05]

LRT, *AP skelbia, kad Lietuva tapo lydere sprendžiant krizę Baltarusijoje*, 2020, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1210343/ap-skelbia-kad-lietuva-tapo-lydere-sprendziant-krize-baltarusijoje>> [Žiūrėta 2020 12 10]

LRT, *Baltijos šalys atvers sienas keliaujantiems: judėjimas vos kitoks, nei iki karantino*, 2020 <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1178408/baltijos-salys-atvers-sienas-keiautojams-judejimas-bus-kitoks-nei-iki-karantino>> [Žiūrėta 2020 12 12]

Maceikianec, Ryšard, „Sąjūdis: początek strategicznego partnerstwa. Sąjūdis – Solidarność: strateginės partnerystės pradžia.“ 2014, <<http://www.pogon.lt/opinie-nomone/1512-istraukos-is-knygos-sajudis-poczatek-strategicznego-partnerstwa-sajudis-solidarnosc-strategines-partnerystes-pradzia.html>> [Žiūrėta 2020 01 03].

MacLean, Sandra, „Mad Cows and Militaries: Exploring the Links Between Health and Security.“ *Security Dialogue*, 2008, 39(5), 475-494.

Maliniak, Daniel et al, „International Relations in the US Academy“. *International Studies Quarterly*, 2011, 55(2), 437-464

- McCurry, Justin ir Martin Farrer, „Coronavirus Quarantine Plans Ignite Row Between South Korea and Japan“. *The Guardian*, 2020 <<https://www.theguardian.com/world/2020/mar/06/coronavirus-quarantine-plans-ignite-row-between-south-korea-and-japan>> [Žiūrėta 2020 12 05]
- McNamara, Kathleen ir Abraham Newman, „The Big Reveal: COVID-19 and Globalization’s Great Transformations“. *International Organization*, 2020, 74, 1-19
- Nicole, Gallina, „Political Elites in Eastern Central Europe: Paving the Way for „Negative Europeanisation?“.“ *Contemporary European Studies*, 2007, 2(2), 75-91.
- Nye, Joseph, „Neorealism and Neoliberalism“. *World Politics*, 1988, 40, 235-251
- Norkevičius, Mindaugas, „Lietuvos ir Lenkijos santykiuose naujas etapas?“, *LRT*, 2019 <<https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1118496/mindaugas-norkevicius-lietuvos-ir-lenkijos-santykiuose-naujas-etapas>> [Žiūrėta 2020 12 12]
- Onuf, Nicholas, *World of our making: rules and rule in social theory and international relations*, University of South Carolina Press: Columbia, 1989
- Osterholm, Michael, „Preparing for the Next Pandemic“. *Foreign Affairs*, 2005, 84(4), 24-37
- Pasaulio sveikatos organizacijos internetinis puslapis, <<https://covid19.who.int/region/euro/country/lt>> [Žiūrėta 2020 12 05]
- Paxton, Nathan ir Jeremy Youde, „Engagement or Dismissiveness? Intersecting International Theory and Global Health“. *Global Public Health*, 14(4), 503-514
- Pukšto, Andžej, Ieva Karpavičiūtė, Mindaugas Norkevičius, „The Dynamics of Lithuanian-Polish Strategic Partnership“. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 2014, 12(1), 115-149
- Reuters, *Germany bans export of medical protection gear due to coronavirus*, 2020 <<https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-germany-exports/germany-bans-export-of-medical-protection-gear-due-to-coronavirus-idUSL8N2AX3D9>> [Žiūrėta 2020 12 10]
- Reuters, *Pompeo says „significant“ evidence that new coronavirus emerged from Chinese lab*, 2020 <<https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-usa-pompeo-idUSKBN22F0SC>> [Žiūrėta 2020 12 10]
- Ricci, James, „H1N1 Returns, Again: The Globalization, Re-conceptualization and Vaccination of „Swine Flu““, *Global Health Governance*, 2010, 3(2), 1-18
- Ripsman, Norrin, Jeffrey Taliaferro, Steven Lobell, „Neoclassical Realist Theory of International Politics“. Oxford University Press: New York, 2016
- Ruger, Jennifer, „Normative Foundations of Global Health Law“. *Georgetown Law Journal*, 2008, 96(2), 423-443
- Sadauskas-Kvietkevičius, Romas, „Lietuvos-Lenkijos pasienyje įstrigęs vairuotojas: eilė visai nejudėjo dvi valandas“. *Delfi*, 2020 <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvos-lenkijos-pasienyje-istriges-vairuotojas-eile-visai-nejudejo-dvi-valandas.d?id=83790517>> [Žiūrėta 2020 12 15]

Sylvester, Christine, „The emperors' theories and transformations: Looking at the field through feminist lens“. Kn. C. Sylvester ir D. Pirages (sud.), *Transformations in the global political economy*, Palgrave: New York, 1990

Sirutavičius, Vladas, „Lithuanian-Polish Strategic Partnership: Genesis and Prospects“. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2001, 7, 1-7

Smith, Nicholas, „Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations?“ *The Journal of Politics*, 2018, 80(2), 742-749

Statkus, Nortautas, Kęstutis Paulauskas, „Foreign Policy of Lithuania: Linking Theory to Practice“. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2006, 17, 41-82

Stoeva, Preslava, „International Relations and the Global Politics of Health: A State of the Art“. *Global Health Governance*, 2016, 10(3), 97-109

Summers, Lawrence. „COVID-19 Looks Like a Hinge in History.“ *Financial Times*, 2020. <<https://www.ft.com/content/de643ae8-9527-11ea-899a-f62a20d54625>> [Žiūrėta 2020-01-20]

The Guardian, *Just When Italy Really Needed Some Unity, the EU Failed it – And Continues to Do So*, 2020 <<https://www.theguardian.com/world/2020/apr/19/european-union-italy-unity-failure-debt-germany-netherlands>> [Žiūrėta 2020 12 12]

The Star, *Stop exporting N95 masks to Canada, Trump administration tells U.S manufacturer*, 2020 <<https://www.thestar.com/politics/federal/2020/04/03/stop-exporting-n95-masks-to-canada-trump-administration-tells-us-manufacturer.html>> [Žiūrėta 2020 12 10]

Think Global Health, *Feminist Foreign Policy and COVID-19*, 2020 <<https://www.thinkglobalhealth.org/article/feminist-foreign-policy-and-covid-19>> [Žiūrėta 2020 10 20]

Tribune, *US in talks with India, other 'friends' to restructure global supply chains: Pompeo*, <<https://www.tribuneindia.com/news/nation/us-in-talks-with-india-other-friends-to-restructure-global-supply-chains-pompeo-78487>> [Žiūrėta 2020 12 12]

True, Jacqui, „Feminism“. Kn. Burchill, S., Linklater, A. (sud.), *Theories of international relations* (5th ed.), New York:Palgrave Macmillan, 2013

Valionis, Antanas, Evaldas Ignatavičius, Izolda Bričkovskienė, „From Solidarity to Partnership: Lithuanian-Polish Relations 1988-1998“. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 1998, 2, 1-16

Vaščenkaitė, Galina, „Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė: retorinė mirtis ir praktinis gyvenimas“. Kn. Dvilė Jakniūnaitė (sud.) *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika 2004-2014*, Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2015, 127-170

Verslo žinios, *Lietuvos ir Lenkijos ministrai sutarė gerinti pasienio kelius*, 2020 <<https://www.vz.lt/transportas-logistika/2020/09/23/lietuvosir-lenkijos-ministrai-sutare-gerintipasienio-kelius>> [Žiūrėta 2020 12 15]

Verslo žinios, *Pakvietė Lenkiją dalyvauti Baltijos šalių elektros ir dujų versle*, 2020, <<https://www.vz.lt/pramone/energetika/2020/07/15/pakviete-lenkija-dalyvauti-baltijos-saliu-elektros-ir-duju-versle>> [Žiūrėta 2020 12 12]

Verslo žinios, S. Skvernelis: kyla klausimu, kodėl jungtys su Lenkija strigo kelis dešimtmečius, 2020 <<https://www.vz.lt/pramone/energetika/2020/08/25/s-skvernelis-kyla-klausimu-kodel-jungtys-su-lenkija-strigo-kelis-desimtmecius>> [Žiūrėta 2020 12 12]

Waltz, Kenneth, *Man, the state, and war*, Columbia University Press: New York, 1959

Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1980

Weitz, Richard, „Assessing the Russian Disinformation Campaign During COVID-19“ *International Centre for Defence and Security*, 2020 <<https://icds.ee/en/assessing-the-russian-disinformation-campaign-during-covid-19/>> [Žiūrėta 2020 12 20]

Wendt, Alexander, „The Agent-Structure Problem in International Relations Theory“. *International Organization*, 1987, 41, 335-370

Wendt, Alexander, „Anarchy Is What the States Make of It: The Social Construction of Power Politics“. *International Organization*, 1992, 46(2), 391-425

Wilkins, Thomas, „Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?“ *Contemporary Security Policy*, 2008, 29(2), 358-383

Summary

The Impact of COVID-19 Pandemic to the Strategic Partnership of Lithuania and Poland

Bilateral relations of Lithuania and Poland have had significant ups and downs since reestablishment of both of their independence after the fall of the Soviet Union. Reasons for these dramatic shifts are colourful and plentiful: ethnic tensions, hot and cold interpersonal relationships of the leaders, joint objective of Euroatlantic integration etc. However, the novel coronavirus pandemic has presented bilateral relations of these two countries with a variable never seen before. Hence, the objective of this Master's thesis research is the impact of COVID-19 pandemic to the strategic partnership of Lithuania and Poland.

In this thesis, the object of analysis is theoretically approached from two different angles: in order to explore the effect of the pandemic to strategic partnership of Lithuania in Poland, one must be aware of its historic dynamic and current state. As is pointed out in this thesis, since 2015-2016, bilateral relations are experiencing a period of increased cooperation and more constructive rhetoric, due to new political leadership, common perceived enemy and strategic goals, among various other, less significant reasons. Furthermore, it is vital to grasp the role of International Relations theory in global health, and how the states, according to several classic theories, behave during the pandemic.

In this regard, it is concluded, that the theory with the most to offer in explaining states' behaviour during a health crisis is the realist approach. That is precisely the reason why realism is employed as a theoretical basis of the research, which was carried out as a case study, employing qualitative-interpretative method. Taking from the notion of strategic partnership, found in Lithuanian and foreign literature, as well pandemics realism, 4 main qualitative dependent variables were derived: (1) bilateral relationship on a highest political level, as well as attempts to institutionalise them; (2) societal perceptions towards each other; (3) intensive interinstitutional, intersectoral and strategic cooperation; (4) the convergence of strategic goals. In order to achieve the objective, pivotal events were identified, public speeches of the leaders analysed, and various other data sources interpreted and secondary sources analysed.

It was concluded that (1) the highest level political bilateral relations, which were, at least quantitatively speaking, on an upward trend, were not significantly affected by the COVID-19 crisis. The pandemic provided an opportunity to cooperate on the highest political level. (2) Societal, in this specific

case – expert communities’ perception of each other should not and could not be considered good or very good: Lithuanian experts rated Poland’s response to the crisis as the poorest in EU27, while Poland’s experts did not rate Lithuania at all. (3) Although Lithuanian and Polish interinstitutional, intersectional cooperation and strategic infrastructural projects have flowed as per usual so far during the pandemic, however, some opportunities for cooperation were not seized. (4) No new strategic goals of Lithuania and Poland appeared on the agenda, and, by extension, no existing ones were dropped during the pandemic so far. It must be acknowledged, that the pandemic, directly or indirectly, helped widen, deepen and make some of the common strategic objectives more clear.

All in all, this Master’s thesis concludes that, while several historic „breaking points“ of Lithuanian-Polish bilateral relationship, where previously stagnated or outright confrontational relations suddenly were improved and vice-versa, could be identified, however, COVID-19 pandemic so far has not been that. Moreover, as a result of the pandemic, no new strategically incompatible and problematic goals, neither for Lithuania, nor for Poland, were identified. It did, however, spawn a number of opportunities for an even closer cooperation between the two states, but they were not successfully seized.